

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Corpus Doctrinae Christianae

Melanchthon, Philipp

Lipsiae, 1572

VD16 M 2890

Responsiones Scriptae A Philippo Melanchthone, Ad Impios Articvlos
Bauaricæ inquisitionis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36094

815

RESPONSIONES SCRIP-
PTAE A PHILIPPO MELANCH-
THONE, AD IMPIOS ARTICV-
LOS Bauaricæ inquisitionis.

PRIMA QVAESTIO.

QVID SIT ECCLESIA SANCTA.

RESPONDEO.

ECCLESIA IN HAC VITA EST COETVS AMPLECTEN-
tium Euangelium, & recte utentium Sacramentis, in quo filius
Dei per ministerium Euangelij uere est efficax, & multos regenerat
uoce Euangelij & Spiritu sancto, & facit hæredes uitæ æternæ, & sunt
in eo cœtu multi electi & alij non sancti, sed tamen de uera doctrina
consentientes. HÆC definitio prorsus congruit cum descrip-
tionibus, quæ sunt in cap. 13. Matthæi, de semine & de sagena. Et hæc
Ecclesia dicitur sancta in hac uita κατὰ συνειδήσειν, quia uere filius
Dei in ea regnat, & multa sunt membra sanctificata spiritu sancto &
electa. FIT autem à principali nuncupatio, & membra sancti-
ficata uitate nominantur uiua membra Ecclesiæ. Alij non sancti no-
minantur mortua membra, si tamen de uera doctrina consentiant.
Possunt autem & sancti habere aliquos errores, sed non euercentes
fundamentum, id est, articulos fidei, sicut Paulus inquit: Supra funda-
mentum extruunt alij aurum, alij stipulas. Et cæca ac infelix arrogan-
tia est, si putamus, nihil in nobis infirmitatis esse, nos nihil ignorare
ac omniscios esse. Quanta caligo fuit in Apostolis, qui quanquam
post resurrectionem uiderant initia nouæ & æternæ uitæ, tamen som-
niabant regnum politicum, & multi uolebant retineri cultus Leuiti-
cos. Et multa sunt improprie dicta in scriptoribus pijs, ut uix quis-
quam etiam tam disertus & tam circumspectus est, ut ubique uitare
possit ἀνεργασίας. Sicut apud Cyprianum multa horride de satisfac-
tionibus canonicis dicta sunt, ut cum ait, Frustra absolutionem pro-
nuntiar non seruanti ritum satisfactionis. Sed sancti sunt dociles, &
cedunt recte monenti. De his dicit Paulus: Infirmitas in fide assumite.
Comedens non abiciat non comedentem, Deus enim assumpsit eum.
Qui autem palam defendunt idola, aut aliquem articulum fidei euer-
tunt, si non retinent fundamentum. Sicut Papiſtæ defendentes adora-
tionem panis in circumgestatione, & mercarum missæ. Item, inuoca-
tionem mortuorum. Item, Delentes doctrinam de fide gratis accipi-
ente remissionem & reconciliationem. Tales blasphemi etiam si do-
minantur

minantur in Ecclesia, tamen nequaquam sunt membra Ecclesie, nec
viva nec mortua, sed prorsus existimandi sunt esse anathemata, sicut
Paulus inquit: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit.

RESPONDITUR igitur clare, quid sit Ecclesia, & qui homines
sint Ecclesia, & quomodo dicatur sancta. Iam dicamus de signis mon-
strantibus Ecclesiam, & quomodo sit visibilis.

SECUNDA QVAESTIO.

QVAESUNT SIGNA MON-
strantia Ecclesiam Dei?

RESPONDEO. Signa tria sunt monstrantia Ecclesiam, ne-
cessaria & uniuersalia, doctrinae Euangelij incorrupta professio vltis
Sacramentorum conueniens diuinæ institutioni: & obedientia debita
ministerio Euangelij. De primo & secundo dicitur: Oues meæ uocem
meam audiunt. Item, Fundamentum aliud poni non potest, præter il-
lud quod positum est, quod est Christus Iesus. Item, Vna fides, unum bap-
tisma. Et de omnibus simul dicitur: 1. Cor. 1. Idem dicatis omnes, nec
sint inter uos schismata, & sitis coagmentati eadem mente & eadem
sententia. Item, Obœdite præpositis uestris. Hæc tria signa sunt ne-
cessaria. SED aduersarij deducunt homines ad alia signa, in-
delicet ad politiam humana autoritate in Ecclesia constitutam. Di-
cunt signa esse Ecclesie, ordinem Episcoporum, Romani Episcopi pri-
matum, & deinde successionem ordinariam Episcoporum, & simili-
tudinem rituum, qui humana autoritate in Ecclesia instituti sunt. Hic
breuis est responsio de Romano Episcopo & de alijs. Quantumcumque
amplificatur illa authoritas, tenendæ sunt hæc regulæ: Fugite idola.
Item, Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Cum igitur ma-
nifestum sit, Romanum Episcopum & agmen Episcoporum ipsi adiu-
ctum defendere idola, & iniustam crudelitatem exercere ad delendum
ueram doctrinam, necesse est ab eis dissentire, sicut necesse fuit dissen-
tire & discedere à Iudaico pontifice & Leuiticis sacerdotibus, cum
tamen notissimum esset, sacerdotium illud diuinitus institutum fuisse.
Nec necessariam esse similitudinem rituum humanorum in uera
Ecclesia, manifestum est ex illis dictis: Regnum Dei non est esca nec
potus, &c. Item, Nemo uos arguat in cibo & potu, &c.

TERTIA QVAESTIO.

AN SIT VISIBILIS ECCLESIA?

RESPONDEO. Veram Ecclesiam etiam in hac uita esse vi-
sibilem cœtum, sed non ut regnum pontificium. Erat visibilis cœtus in
Iudæa audiens Zachariam & Simeonem, Maria, Elisabeth, Ioseph,
Anas,

Anna, & alij multi, etiamſi diſſenſerunt à Phariſæis & Sadducæis, qui ordinariam auctoritatem tenebant. Et quidem cum exerceant ſauitiam impij pontifices in ſanctos, maniſellum eſt veram Eccleſiam cœtum viſibilem eſſe. Vult Deus agnoſci filium in genere humano, ſicut dicit: Hanc audite. Et vult miniſterium Euangelij eſſe publicum & viſibile, ſicut dictum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorum. Et Dominus de viſibili Eccleſia loquitur, cum ait: Dic Eccleſiæ. Nec fingamus Eccleſiam, quæ ſit idea Platonica, ſed antea diximus, quæ ſit Eccleſia, & qui homines ſint Eccleſia. Nec vult Deus doctrinã ſuam eſſe arcana Eleuſinia. Ac affirmamus noſtros viſibiles cœtus eſſe Eccleſiam Dei, in qua multos vere ſanctos eſſe ſcimus, qui habent teſtimonia Spiritus ſancti in confeſſione & ſupplicijs, etiamſi multi ſunt admitti, qui ſunt putrida membra, & in iſtis ſanctis multæ ſunt infirmitates.

C O N T R A vero affirmamus, Romanum Pontificem & eius ſatellites, non eſſe Eccleſiam Dei. cum maniſellum ſit, eos eſſe deſenſores idolorum, blaſphemos & parricidas. Credimus etiam ante hæc tempora fuiſſe multos ſanctos recte ſentientes, etiamſi alias vera Eccleſia eſt frequentior, alias minus frequens, vt inquit Propheta: Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, velut Sodoma eſſemus facti. Item: Etiamſi erit populus vt arena maris, tamen ſaltem reliquæ ſalutæ erunt. Item Dominus inquit: Niſi abbreviati eſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro. Et ſcripta extant multorum, quos apparet fundamentum tenuiſſe, vt Ambroſij, Auguſtini, Proſperi, Hugonis, Tauleri, Vuëſſeli Gruningenſis, Vuëſſalienſis concionatoris Moguntini, Hiltenij Iſenacenſis, & multorum aliorum, qui habebant auditores, qui erant cœtus viſibiles, & audiebantur ac afficiebantur ſupplicijs, vt Ioannes & Hieronymus Pragenſes, & multi alij, etiamſi non erant cœtus viſibiles, vt pompa Pontificia, & erant diſiuncti ab ordinaria poteltate, vt nominant. Sed talis cœtus eſt vera Eccleſia, qualem diſcribit Propheta: Reliqui mihi populum pauperem in terra, inuocantem nomen Domini. Item: Dabo eis Doctorem, & panem & aquam cum tribulatione. Eſt autem Eccleſia monarchia quod ad caput Chriſtum attinet, & Ariſtocratia, quod ad miniſtros attinet, & auditores, vt honeſta ſchola.

D I S C E R N A N T V R autem peccata ignorantia à blaſphemijs. Erat ignorantia in Apoſtoliſ & multis ſanctis, donec Chriſtus reſurrexit, de regno politico Meſſia, & de proferenda politica Moſaica. Hæc peccata remittebantur habentibus initia fidei. Sed poſtquam lux Euangelij clarius ſperſa eſt, ſacerdotes & Phariſæi manifeſtae veritati contradicentes blaſphemi fuerunt, & habuerunt peccata quæ non remittebantur. Iam igitur maniſellum ſunt diſcrimen vera Eccleſiæ & hoſtium Eccleſiæ Dei, de quibus dicitur:

Vos ex patre Diabolo estis. Et 1. Cor. 10. Si quis non diligit Dominum Iesum, sit anathema, Maran Atha, Malachia 1. Et habuit filium Dei alieni, eradicabit Dominus uirum, qui ista facit, & perdet magistrum & discipulum de tabernaculo Iacob. Inscitent ergo nomen & exempla Ecclesie quantum uolunt aduersarij, nos utraque consolatione constantissime confirmemur, & quod necesse sit agnita ueritati obedire, quia blasphemia non remittitur, & quod iam patefactio erroris ostendit discrimen inter membra uerae Ecclesie & blasphemos, quocertum est non esse membra uerae Ecclesie.

QVARTA QVÆSTIO.

AN CREDANT FIRMITER ET SINE DUBITATIONE, & doceant, quod sancta Romana & Catholica Ecclesia mandat credi & præcipit?

RESPONDEO. Non recipio hunc articulum, quia sunt insidie in uerbo Romanæ Ecclesie. Etsi enim restrictio addita est, sancta Romana: tamen aduersarij intelligunt Romanam Ecclesiam agmen Pontificium. Ideo reiicienda est confusio Romanæ & Catholicæ Ecclesie. Nam pontificium agmen non est Catholica Ecclesia, nec Romana Ecclesia est uniuersæ orbis Ecclesia, nec decreta Romanæ Ecclesie sunt uniuersalis Ecclesie decreta. Manifestum est Græcam Ecclesiam non prohibere sacerdotum coniugium, ut faciunt Romani Pontifices. Manifestum est Græcam Ecclesiam extra monasteria, quæ recentia sunt, ne nunc quidem habere priuatas missas. Manifestum est Græcam Ecclesiam ne nunc quidem habere circumgestionem & adorationem panis, qualem recens Pontifex Urbanus instituit. Decretum Romani Pontificis est: Romanum Pontificem habere summam auctoritatem iure diuino in Ecclesijs & in regnis. Id decretum nunquam Asia & Græcia receperunt. Est & insidiosa confusio in uerbis, quæ faciunt primum mentionem fidei, deinde præceptorum. Aliud enim est loqui de fide aliud de præceptis rituum humanorum. Affirmamus autem perspicue & sine ambiguitate, nos credere omnes articulos fidei comprehensos in Symbolis, Apostolico, Niceno & Athanasiano. Et extat de toto corpore doctrinæ confessio Ecclesiarum nostrarum, consentiens cum Catholica Ecclesia, uidelicet Symbolis & ueteribus probatis scriptoribus. In hac uera doctrina uerum Deum inuocamus, qui se patefecit misso filio Domino nostro Iesu Christo, crucifixo & resuscitato, & colimus eum ijs cultibus quos ipse præcepit, iuxta dictum: In præceptis meis ambulate. Et abhorremus ab omnibus fanaticis opinionibus, quæ pugnant cum Symbolis, & euertunt politicum ordinem, quales sunt opiniones Monachorum & Anabaptistarum.

Fides

Fides autem qua amplectimur Symbola, nititur non auctoritate aut mandatis Ecclesie, sed perspicuo uerbo Dei, tamen si Ecclesiam catholicam docentem pie audimus, & sinceræ ueritatis testimonijs confirmamur, sicut Paulus uult infirmos à firmioribus confirmari.

QVINTA QVÆSTIO.

AN CREDANT EXTRA ILLAM ECCLĒ-
siam nec salutem, nec remissionem peccatorum esse,
& quod omnes, qui se scientes & uolentes ab
ea se iungunt, sint damnandi ut
hæretici & schismatici?

RESPONDEO. De catholica Ecclesia concedo. De Pontificio agmine, quod ipsi nominant Romanâ Ecclesiam, nego. Ut enim in Iudæa impij Pontifices, Sadducæi, & Pharisei, etiam si dominabantur, non erant catholica Ecclesia Dei, quia non retinebant doctrinam catholicæ Ecclesie Dei, uidelicet Prophetarum, sed Zacharias, Simeon, Maria, Elisabeth, Ioseph, & horum auditores, quanquam pauci erant collati ad multitudinem hostium, tamen erant catholica Ecclesia Dei, quia retinebant doctrinam Prophetarum: Ita hoc tempore Pontificij, cum sint hostes Euangelij, non sunt catholica Ecclesia Dei, etiam si dominantur & iactitant successiōnem ordinariam. Et unitas catholice Ecclesie est consensus in fundamento, uidelicet in articulis fidei, & mandatis diuinis, etiam si qua est dissimilitudo in ritibus humanis. Quare affirmamus, nos nec discedere nec discessisse à Catholica Ecclesia, quæ Symbola complexa est, Apostolicum, Nicenum & Athanasianum, nec à patribus, Irenæo, Ambrosio, Augustino, Prospero & similibus, etiam si qui ritus humani tunc alij fuerunt. Semper enim aliqua dissimilitudo rituum humanorum fuit. Sed à Pontificijs ut discederemus, necessaria causa est, quia scriptum est: Fugite idola. Item: Si quis aliud Euangelium docet anathema sit. Item: Blasphemia spiritus non remitteretur.

SEXTA QVÆSTIO.

AN CREDANT CATHOLICAM ECCLĒ-
siam apud hos esse, qui nunc aduersantur Romanæ Eccle-
sie, & Episcopis, qui præsumunt ordinaria successiōne: An
uero apud illos Christianos, qui nominantur Ca-
tholici, & retinent unitatem Ecclesie, obædi-
entes uni Romano Pontifici?

RESPONDEO PERSPICUE. Ecclesiam nostram confessio-
ne n

non amplectentes verissime esse membra catholice Ecclesie Dei, & hoc tempore veram Dei Ecclesiam, iuxta dictum: Oves meæ vocem meam audiverunt. Et in his nostris cœtibus vere sunt electi multi, iuxta dictum: Quos elegit, hos & vocavit. Et multorum confessio in supplicij ostendit præsentiam Spiritus sancti. Ac doctrinam nostrarum Ecclesiarum congruere cum veteris & purioris Ecclesie sententia, fieri necesse est eos, qui dextere iudicant. Nec ideo nostre Ecclesie non sunt membra catholice Ecclesie Dei, quia in aliquibus est infirmitas & ignorantia aliqua, qui tamen retinent fundamentum, & sunt dociles, nec oppugnant agnicam veritatem, quia de infirmis scriptum est: Infirmos assumite. Item: Alius supra fundamentum extruit stilipulas.

De altera parte articuli distinguo. Certissimum est defensores idolorum & errorum pugnantium cum mandatis divinis & articulis fidei, præsertim patefacta veritate, non esse membra catholice Ecclesie Dei, ut apud Iudæos blasphemi & parricida, qui aduersabantur Christo & Apostolis, non erant membra catholice Ecclesie Dei. Tales nunc sunt Pontifices Romani & eorum satellites, qui agnitæ veritati aduersantur, & sceleratam exercere in homines pios. Fuerunt autem ante hanc lucem Evangelij multi sub eis, ut Bernardus, Bonaventura, & alij multi, qui etsi habuerunt contagia errorum, tamen de fundamento melius senserunt quam plerique alij. Taxarunt etiam crassos errores. Hos confugientes ad misericordiam, & deplorantes ignorantiam suam, fuisse membra catholice Ecclesie, non negamus, ut etiam sub impijs Pontificibus & Pharisæis scintilla veræ doctrinæ in Nicodemo, Pharisæo, & alijs multis similibus fuit, qui dociles erant, & veritatem quærebant. Si qui nunc tales sunt exorta luce Evangelij, qui tamen infirmi sunt, hoc hortamur, ut discant doctrinam patefactam, & vincant infirmitatem suam, nec suo exemplo stabiliant idolorum cultus & errores, iuxta dictum: Fugite idola.

SEPTIMA QUÆSTIO.

AN CREDANT, SANCTA OECUMENICA concilia in causis fidei, quorum sententiæ postea ab universa Ecclesia receptæ sunt, errasse. Et an liceat decreta eorum rursus in dubium vocare?

RESPONDEO DE SECUNDA PARTE. Si quid illa Synodus decrevit contra mandata divina, seu contra articulos fidei, necesse est illud decretum taxare. Ut cum proxima Tridentina Synodus decretum fecit: Hominem semper debere dubitare, an sit in gratia. Hic impio decreto necesse est aduersari. Tollit enim

articulum: Credo remissionem peccatorum, & doctrinam de hoc articulo in scriptis Prophetis & Apostolicis expresse traditam, ve in hoc dicto: Iustificati fide pacem habemus. Confirmata sunt in Synodis inuocatio hominum mortuorum, satisfactiones & indulgentiæ, & adoratio panis in circumgestatione. Item, Prohibitio coniugij. His manifestis erroribus contradici necesse est: constat enim Synodos non condere nec abolere articulos fidei, nec posse abolere vllum mandatum Dei. Semper igitur tenenda est regula: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Hæc de secunda parte huius articuli satis sit dixisse. Sciunt enim omnes sani hanc nostram responsionem veram & firmam esse.

IN PRIORE PARTE ARTICVLI mirifice sunt præiugia. Interrogamur in genere, An sanctæ Synodi œcumenicæ ac receptæ errauerint? Hac generali interrogatione odia contra nos accendere student, quod videamur omnes Synodos & omnia acta in synodis reprehendere. Nos vero palam fatemur, oportere in Ecclesia iudicia esse, & affirmamus multas pias synodos fuisse, & profuisse Ecclesiæ, & maxime optamus nunc in his disidijs recte constitui iudicium Ecclesiæ. Sed hoc quoque dicimus, Euangelium prolatum ex sintu æterni Patris, & legem Dei, qua vniuersam rationalem creaturam sibi obligatam esse voluit, non posse ab vlla synodo mutari aut aboleri, iuxta dictum. Verbum Domini manet in æternum. Dicimus etiam, Synodus in dijudicatione dogmatum non habere potestatem regiam seu prætoriam. Cum ad politica iudicia afferretur dubitatio de lege aliqua, rex aut prætor dubia verba legis humanæ interpretatur, & circumstantiam determinat. Hæc interpretatio & determinatio valet propter autoritatem regiam seu prætoriam, & parere necesse est, quia Deus hac autoritate magistratum armavit. Sed his politicis iudicijs dissimilia sunt iudicia Ecclesiæ de doctrina. Cum est controversia allata *in parte xxi diabolus* ad synodum, & pia synodus pronuntiat quam interpretationem amplectatur, valet sententia non propter autoritatem ordinis, sed propter verbum Dei, de quo pij suam confessionem alijs ostendunt, & ex fontibus ipsis docent, hanc esse perpetuam scripturæ Propheticæ & Apostolicæ sententiam & non aliam. Narrant etiam vnde acceperint suam sententiam. Vt cum Anabaptistæ contendunt, pios non debere vti defensione iudiciorum, quia dictum sit: Si quis eripuerit tibi tunicam, relinque ei & pallium. Synodus pronuntiat, hic non prohiberi nec damnari iudicia, nec petitionem defensionis in iudicio, quia alibi expresse & sæpe comprobatus est ordo politicus, & ex fontibus ostendit discrimen iusticiæ Spiritus seu æternæ, & ordinis politici. Ita Synodi sententia est confessio pij cætus, quæ est vera, & valet propter fontes, necesse est enim

enim

eam fidem nisi uerbo Dei. Sed tamen Ecclesia audienda est, quæ docet nos de fontibus, iuxta dictum: Nisi arassetis uitula mea, non inuenissetis. E T quia aliquæ synodi lapsæ sunt, & omnibus temporibus homines labi possunt, ideo decreta synodorum ad normam, id est ad legem Dei & ad articulos fidei conferenda sunt.

Fuit frequentissima synodus Sýrmiensis, ubi mutatum est uocabulum in simbolo *ὁμοούσιον*, & supposita uox *ὁμοιος*. Hanc perniciosam mutationem rursus emendauerunt sancti propter testimonia Prophetica & Apostolica, non deterriti synodi frequentia.

Vt autem antea diximus, nos amplecti symbola, Apostolicum, Nicenum & Athanasianum: Ita expresse affirmamus, nos amplecti omnium Synodorum decreta, cum his symbolis congruentia, ut congruit Antiochena Synodus, quæ damnauit Samosatenu, & antecessit Nicenam annis 60. Ibi cum conuenissent multi, qui discipulos Apostolorum audierant, non addiderunt nouam interpretationem, sicut ambigæ legi reat prætor addit nouam determinationem. Sed testati sunt, à Ioanne hanc sententiam traditam esse, quod *λόγος* ibi significat *λόγος ὑψιστάτος*. Et protulerunt dicta de filio ante assumptionem humanæ naturæ. Item dicta de eius omnipotentia: Ego uitam æternam do eis. Quæ enim esset audacia de re tanta nouam interpretationem gignere, & addere Deo coæternum filium, nisi antea doctrina de filio testimonijs Prophetarum & Apostolorum tradita esset? Docentur ergo & confirmantur pijs testimonijs, iuxta dictum: Et tu conuersus conuincema fratres tuos. S E C U N D A est Nicena Synodus, quæ rursus restituta est, hanc doctrinam propagatam esse ab Apostolis, & protulit dicta Prophetica & Apostolica. Eadem Synodus fecit decretum contra Nouatianos, & iussit recipi lapsos redeuntes ad pœnitentiam. Hæc quoque Synodus tantum testis fuit de doctrina antea tradita. Quomodo enim auderent homines lapsi promittere reconciliationem, nisi uoluntas Dei expressa esset in scriptis Prophetis & Apostolicis? Allegabantur etiam exempla superiorum temporum: Recepta est Petrus. Ioannes adolescentem, qui se adiunxerat latronibus, recepit. Paulus recepit Corinthiū incestum. Congruunt cum Symbolis & Constantinopolitana Synodus, quæ à Theodosio seniore instituta fuit. Et deinde Theodosij i. tempore Synodus Ephesina. Item Martiani tempore Chalcedonenfis, in quibus doctrina de duabus naturis in filio recitata est, quæ cum Symbolis congruit.

Fuit & pia Synodus Gågrensis contra superstitiones monachorum congregata, qui damnabant coniugia, & prohibebant quosdam cibos, & reiecta communi congregatione in administratione Sacramentorum seorsum conueniebant, quia nolebant interesse ministris pastorum, qui erant mariti. Denique scimus fuisse multas pijs Synodis.

dos & utiles Ecclesiae, & Deo gratias agimus, quod subinde aliquas Synodos rexit ad emendationem errorum.

Sed fuerunt aliae congregationes, quarum etiam fuit magna frequentia, in quibus facta sunt decreta contraria Symbolis, ut in Synodo & Arimino tempore Constantij, ubi decretum est, ut pro *decretis*, deinceps legeretur *scripturis*, quod partes dissentientes uiderentur hoc cothurno coniungi posse. Id gratum fuit Imperatori, Talia exempla ostendunt posse errare Synodos, & decreta earum conferenda esse ad normam, quae nequaquam est ambigua aut mutabilis, uidelicet ad scriptura Prophetica & Apostolica, & symbola. Ideo Synodorum decreta cum hac norma pugnantia taxare necesse est, quale est Synodi Constantiensis decretum, quod unam partem cenae Domini populo admittit. Sic & de ceteris impijs decretis, qualia multa in proxima Synodo Tridentina facta sunt, iudicandum est. Haec de Synodis hoc loco breuiter respondeo.

OCTAUA QVAESTIO.

AN CREDANT IN SANCTA CATHOLICA Ecclesia septem Sacramenta esse, Et, An credant ea esse efficacia & certa signa gratiae?

RESPONDEO. Nego esse septem illa, quae Papistae numerant. Nam ritus Papisticus unctionis, qui nunc in usu est, manifesta impietas. Consecrationes olei, quae nunc fiunt, sunt similes Magicis. Additur item inuocatio hominum mortuorum. Haec expresse damnamus. Falso autem citantur exempla Apostolorum, qui adhibebant olea ad curationem morborum. Nunc fingunt unctione tolli peccata, & manifestum est, huic ritui unctionis non esse adiunctam promissionem gratiae. RITVS confirmationis, quem retinent Pontificij, prorsus inane spectaculum est, nec mandatum Dei nec promissionem gratiae adiunctam habet. Cum autem Sacramenta nominentur actiones a Deo instituta, ut sint testimonia promissionis gratiae, ideoque habeant adiunctam promissionem, affirmo haec duo, Baptismum & Cenam Domini esse Sacramenta. Si quis etiam Absolutionem uult nominare Sacramentum, non repugno, Quia promissio addita est: Quorum remiseritis peccata, &c. De effectu autem plane dico, In adultis fidem propriam in usu Sacramentorum necessariam esse, qua singuli sustentent se promissione gratiae, & intuentes testimonium illud, confirmentur, ac statuunt, non propter hanc obedientiam dari gratiam, sed gratis propter filium Dei, iuxta dictum: Iustificamur autem gratis per redemptionem quae est in Christo Iesu per fidem.

EXPRESSE

EXPRESSE autem deliramentum Pharisæicum damno, quod dicitur per Sacramenta ex opere operato, sine bono motu uentis, dari gratiam.

DE IX. ARTICULO, QUI LOQUITUR
DE TRANSUBSTANTIATIONE,
& de tribus sequentibus, qui loquuntur
de Adoratione.

SIMVL respondeo. Cum vera Sacramenta in Ecclesia sint actiones instituta à Deo, & nulla creatura possit talem actionem instituire, cui sit addita promissio gratiæ, seu rem ad quam fiat adoratio, manifestum est nihil habere rationem veri Sacramenti extra usum institutum, Vt, si quis circumferret aquam Baptismi, & diceret, ibi inclusum esse Spiritum sanctum, & iuberet fieri adorationem ad illam aquam, ibi prorsus esset Idoli cultus. EODEM modo dico expresse de Papistica adoratione panis, quam exercent extra usum, in sua oblatione, repositione, & circumgestatione. Et assumo hanc manifestam idololatriam causam esse necessariam, cur relinquenda & fugienda sint ipsorum congregationes, iuxta dictum: Fugite idola. SCRIPTUM est in Daniele de Antiocho: Deum Maozim colet auro & argento: Vbi non dubium est, significari id quod tunc fecit Antiochus, videlicet, Idoli adorationem, quod collebat Antiochus in templum veri Dei. Etsi autem cur Daniel usus sit appellatione Maozim, disputatur, tamen soni vicinitas congruit ad nomen Maza, quod est panis seu cibus. Et cum Antiochus sit typos Antichristi, cogitent pij, multa idola in colluue Pontificia colivertris causa, inter quæ etiam est deprauatio cœnæ Domini. Hæc dico, ut cum obijcitur nobis quod Schismatum autores simus, pij se confirmet & consolentur hac cogitatione, quod mandato diuino cogemur idola fugere. CONSTITUTA hæc firma sententia, quod nihil habeat rationem Sacramenti extra usum institutum, Responsio perspicua est ad interrogationem sedecimam, in qua Aristotelus quat: Quæ sit sententia horum uerborum: Hoc facite ad me recordationem? Respondeo, Præcipit ut hoc faciamus quod institutum est, scilicet, Accipite, manducate, bibite ex hoc omnes. Nulla syllaba ibi legitur de obligatione & alijs spectaculis, sed Sumtio instituitur, & ita instituitur, ut fiat recordatio mortis & resurrectionis Christi, & beneficiorum eius, quod intelligatur de publica & prima recordatione, sicut hæc uerba docent: Quotiescunque hoc facitis, mortem Domini annuntiate. Neruum publicæ & honestæ congregationis esse hanc summionem filius Dei uoluit. Et quidem in Paulo dicitur promissio addita est: Donec uenerit. Significat enim mansuram esse Et-

esse Ecclesiam, donec Filius Dei ueniet ad manifestum iudicium, & uelut triumphans abijcet omnes hostes suos in æternos cruciatus, & adducet Ecclesiam lætam & triumphantem ad æternum Patrem.

Hæc consolatio de duratione Ecclesiæ pijs grata est, & iurare nos debet, ut libentius adiuuemus conseruationem instituti ministerij. Complectitur autem publica recordatio doctrinam uniuersam de filio Dei, & de eius beneficijs, de applicatione beneficiorum, de remissione peccatorum, de fide. Deinde & publicam gratiarum actionem, unde nomen *luxagria*. Sit autem & priuata recordatio, quæ complectitur eadem, quæ recensui in publica recordatione.

Maxima pars Sacrificulorum facit illam suam oblationem, nec penitentiam, nec ullam piam cogitationem afferens, contaminata multis sceleribus, tantum ibi quærit lucellum, quo hanc operam morte Ethnico uendit. De talibus scriptum est Esaiæ 28. Omnes mentes repletae sunt vomitu. Hæc mala intelligantur & deplorentur, & nos memores sumus dicti Christi: Hoc facite in mei recordationem. Cogitemus quid institutum sit, non oblatio, cum dictum sit: Vna oblatione consummavit sanctos, & sese obtulit filius Dei, in sese deriuans iram æterni Patris, iuxta dictum: Ego me pro eis sanctifico. Sed summo instituta est, in qua fiat recordatio summæ Euangelij.

Afferamus penitentiam, & cogitemus quam mirum fœdus hoc sit, quod hæc persona, quæ nõ est Angelus creatus, sed filius *ἰσότητος* æterni Patri, & Omnipotens, assumit massam naturæ nostræ, & placata ira æterni patris, nos sibi inserit tanquam surculos, & nos sibi membra facit. Hoc testatur in hac sumtione. Vere & substantialiter adest, applicat sese & sua beneficia communicatione corporis & sanguinis sui, & uult nos credere, quod uere sua morte meruerit nobis remissionem peccatorum & iusticiam, & resuscitatus uiuat, & nos sibi membra faciat, & uere uelit in nobis esse efficax, sicut Hilarus inquit: Hæc sumta & hausta faciunt ut Christus sit in nobis, & nos in Christo. In hac recordatione ardeant fides, inuocatio & gratiarum actio. Hic usus à Filio Dei institutus est, quem Ecclesiæ nostræ Dei beneficio retinent, & ut retineatur, omnes pijs conseruationem eius adiuuare debent: Hic usus est dulcissima *ἰσότης*, in qua & ipse Filius Dei nobiscum fœdus facit, quod nos elementer recipiat, & nos uicissim cum ipso fœdus facimus, quod ei credamus, & beneficia eius grati accipiamus. Facit & inter sese fœdus Ecclesiæ, ostendit confessionem, consensum & concordiam.

Ex istis fundamentis respondeo, & ad sequentes Articulos. Ad decimumquintum dico: Nec Synodum, nec ullum hominem posse prohibere alteram partem cœnæ Domini: iuxta dictum: Testamentum hominis mutare non licet, quanto minus Testamentum Dei?

AD XVII. ARTICVLVM.

AN IN MISSA SIT FACIENDA
Oblatio pro uiuis & mortuis?

RESPONDEO. Non esse institutam oblationem corporis & sanguinis Christi, faciendam per Sacrificulos pro uiuis & mortuis, sed sumtionem & recordationem publicam & priuatam. Hæc nihil ad mortuos pertinent, ideo manifesta profanatio est, fingere oblationem pro mortuis. Ac uetus Ecclesia propinqua temporibus Apostolorum, nec Purgatorium, nec Sacrificia pro mortuis nouit. Et dissimilitudo est Canonum Missæ etiam apud ipsos Græcos. Quod uero interdum nomine Oblationis aut Sacrificij uetustas utitur, intelligit totam actionem, inuocationem & gratiarum actionem adiunctam sumtioni. Hæc recte dici Sacrificia non dubium est.

AD XVIII. ARTICVLVM.

AN CONSECRATIO SACRAMENTI
ualeat facta per non ordinatos ab Episcopis?

RESPONDEO perspicue. Ordinationem ministrorum Euangelij iustam esse in Ecclesijs nostris, iuxta dicta Pauli, ad Tim. Constituas in urbibus Presbyteros, sicut ordinaui. Et 2. Timothe. Hæc commenda fidelibus hominibus, qui sunt idonei ad docendos alios. Nec dubium est, Filium Dei & conseruatorem esse ministerij Euangelici, & in ministerio efficacem esse, ubicunque est coetus recte docens Euangelium, iuxta dictum: Sedet ad dexteram aterni patris, dans dona hominibus, Pastores & Doctores. Et Ioannis 17. Ego sum uitis, uos palmites, Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum copiosum. Hæc tota concio utrunque confirmat: & solum hunc coetum esse Ecclesiam Dei, in quo uox Euangelij est incorrupta: & in eo coetu adesse filium Dei, & ibi efficacem esse. Et quidem corda piorum, quæ ueras consolationes sentiunt; testantur filium Dei in ministerio Ecclesiarum nostrarum efficacem esse, iuxta hæc dicta: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, clamantem Abba pater. Item: Sustinuit anima mea in uerbo eius, sperauit anima mea in Domino. Item: Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item: Iustificati de pace habemus apud Deum. Tenebant partem ministerij Pontifices & Pharisei in Iudæa per tyrannidem, uidelicet Circumcisionem. Doctrinam uero & sacrificia corrumpebant. Inter ea uero Deus, efficax erat uoce doctrinæ, quam sonabat uera Ecclesia, Zacharias, Simeon, Elisabeth, Anna, Maria, & similes. Ita nunc Pontificij retinent Baptisimum, Doctrinam uero & cenam Domini horribiliter

biliter corruptunt. Sed doctrinā Euangelij incorruptam, & usum Sacramenti institutum Ecclesie nostrae retinent. In his adest filius Dei, & est efficax in ministerio instituto, sicut inquit: Ego sum uitis, uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum copiosum.

SCITO autem, atrociter declamare Pontificios, non fieri consecrationem ab ijs, qui non sunt ordinati ab Episcopis. Deinde non esse Episcopos, nisi confirmatos à Romano Episcopo. Hæc κακοζελία Papiistica refutatur etiam exemplo Orientalium Ecclesiarum, quarum extat epistola in 5. libro Theodoretī, in qua scribunt, Non oportere peti confirmationem à Romano Episcopo, sed satis esse, uel electionem fieri ab Ecclesia eius loci, adhibito uicino Episcopo uno uel pluribus, iuxta Synodi Nicenæ decretum. ΠΟΣΤΕΡΟ quæ amentia esset, nostros ab ijs petere ordinationem, à quibus, si ad eos accederent, interficerentur?

AD XIX. ARTICVLVM.

AN CREDANT, TRES ESSE PARTES Pœnitentiæ: Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem.

PLANE respondeo. Enumerationem delictorum nec partem pœnitentiæ, nec necessariam esse. DE Canonicis Satisfactionibus, quas aduersarij nominant opera indebita, respondeo, Eas non solum non esse partem pœnitentiæ, sed etiam falsos cultus, & aduersarios asserere multos errores, quorum comprobatio est impia.

IT A simul responsum est de sequentibus duobus Articulis. Nec ipsorum delictorum, nec circumstantiarum enumeratio necessaria est, nec satisfactio, quam nominant opera indebita, utilis est, & ut Monachi eam declarant, est contumeliosa aduersus satisfactionem filij Dei.

CUM autem prosit in conspectu habere aliquos insignes errores Aduersariorum, quorum euidentis falsitas confirmet nos, ut minus angamur cum obijciuntur nobis scandala dissidiorum & schismatum, semper intueamur antithesin doctrinarum pœnitentiæ. Ibi cum tetros & perniciosos errores Aduersariorum aspiciamus, agamus Deo gratias, quod reddidit lucem ueræ doctrinæ, & firmas consolationes, & lætemur nos à societate defensionis errorum procul abesse.

INITIUM harum discordiarum fuit explicatio doctrinæ de Pœnitentiæ, & refutatio imposturarum, quas nominant INDVLGENTIÆ. Quodque securum est tam atrox Schisma, non est culpa eorum qui ueritatem monstrarunt, sed factionis Pontificiæ, quæ ueritatem delere conatur, non solum edictis, sed etiam tyrannica

H h rannica

rannica seuitia. LONGVM autem esset hic repetere integram antithesin doctrinarum de Pœnitentia, & credo pijs omnibus notam esse. Hi intelligunt nos non mouere λογισμας, sed res magnas & necessarias in Ecclesia illustrare. AFFIRMÔ hoc quoque, tale chaos esse in scriptis Monachorum de pœnitentia, vt ante nostras explicationes Aduersarij ne suos quidem Labyrinthos intellexerint.

DE Contritione dicunt oportere esse sufficientem Contritionem. Hoc prorsus impossibile est. Et quo magis cresceret dolor sine fide, eo magis ruerent homines in desperationem. SECVNDO dicunt, Contritionem mereri remissionem culpæ. Hoc mendacium contumeliosum est contra meritum Christi, & delet Euangelium de fide, quod præcipit vt credamus remitti nobis peccata, & nos reputari iustos, gratis, propter solius filij Dei obedientiam, sicut scriptum est Rom. 3. & 4. Act. 10. & alibi.

TERTIVS error est, quod nihil dicunt de fide, accipiente gratis remissionem peccatorum. Ipsi docent, semper manendum esse in dubitatione. Ita veram consolationem & vocem Euangelij, & discrimen legis & Euangelij, prorsus delent. Hæc satis magna causa est, cur lateatur nos à societate ipsorum abesse. QVARTVS error: Vociferantur enumerationem delictorum necessariam esse, & addunt, hanc pudefactionem mereri remissionem peccatorum. Hæc carnisficia auxit dubitationes, quæ fidem & inuocationem impediuerunt, & aut profanitatem, aut desperationem attulerunt.

QVINTVS error: Non intelligunt, apud veteres spectacula Satisfactionum tantum fuisse ritus humanos, exempli causa receptos, vt alij homines commonefierent, nec fuisse merita remissionis culpæ aut pœnæ coram Deo. Et apparet horum ritus à vetustate Ethnica sumtos esse. Nam & apud Ethnicos homicida gerebant signa reatus, ut agnosceretur ab alijs, & vitarentur tanquam polluti, nec cum eis mensæ & conuiuius societas esset. Vt, Orestes quæritur se vagatum esse, nec admissum ad aliorum mensas. Et Hercules interfectis filijs verat se à Theseo attingi. Hæc vestigia fuerunt vetusti ritus patrum, quo fuerat offensa excommunicatio, etiam politica spectacula, non merita remissionis peccatorum coram Deo.

Sed in Ecclesia paulatim accessit superstitio. SEXTVS error: Cum Monachi veteres historias nescirent, impudenter fuerunt, remitti pœnas æternas propter pœnas purgatorij, Rediunt autem pœnas purgatorij operibus indebitis in hac vita, & sacrificiis Missæ, & varios ludos fixerunt: Monachatum, itinera ad longinqua templa, ut Orestes profectus est ad Dianam Tauricam. Hæc Tragediæ omnes tolluntur vna regula: Frustra colunt me mandata hominum. Firmissime etiam hæc regula tenenda est, Non distrahendam esse remissionem pœnæ æternæ à remissione culpæ, sed semper

simul remitti & culpam & pœnas æternas, & quidem propter filium Dei, gratis, sola fide, iuxta hæc dicta: Iustificati fide pacem habemus apud Deum. Item: Omnis mors tua, Græci etiam nomine magis uerecundo usi sunt. Non nominarunt Satisfactionem, sed *ἰκανοποίησιν*, hoc est, increpationes seu castigationes. SEPTIMVS error. Cum creuissent illa onera, necessaria fuit relaxatio, quam nominarunt INDVLGENTIAS. Has postea uendiderunt, & varia mendacia affinxerunt. Dixerunt se merita sanctorum applicare ementibus, & liberare animas ex purgatorio. RECITAVI manifestos errores, qui traduntur à Pontificijs in sua doctrina de pœnitentia, Quorum consideratio pios confirmet, cogitantes se habere necessarias causas cur ab eis dissentiant. CONTRA uero simplex & perspicua ueritas in nostris Ecclesijs proponitur, comprehensa in his dictis Christi, quæ summam doctrinæ continent, Marci 1. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Et Luca ultimo: In nomine meo predicare pœnitentiam & remissionem peccatorum, Et in iuramento dicitur: Vino ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Dicimus conuersionem ad Deum necessariam esse, quod & in iuramento affirmatur. Et in Conuersione comprehenduntur dolores & consolationes. Hæc manifesta sunt ex ipso uocabulo Conuersionis, & ex omnium sanctorum experientia. Vtrunq; comprehendit rex Ezechias. De doloribus inquit: Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Et de consolatione: Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Item: Corripis me, & uiuificas me. Paulus etiam ueritate duas partes Conuersionis facit: Mortificationem & uiuificationem, quæ uocabula sunt magis perspicua, cum ad Conuersionem accommodantur.

RETINET autem de doloribus nomen Contritionis, quia uisum est. Si quis uolet aliter loqui, si res easdem retinet, non pugnat. Fugiendæ sunt enim *λογωμαχίαι*. De doloribus etiam perspicuitatis causa uolens prætereo multorum labyrinthos: De Attritione & Contritione, de metu pœnæ & amore iusticiæ, &c. Cum sunt veri dolores non simulati, Deus iudicat peccatum in cordibus, uerbo suo arguente peccatum, iuxta dictum: Per legem cognitio peccati. Item: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quod non credunt in me, &c.

ACCEDAT autem & fides cogitatione promissionis in Euangelio traditæ, quæ affirmat gratis remitti peccata, & imputari iusticiam, & donari Spiritum sanctum & uitam æternam propter filium Dei, & per eum. Hac fide & fiducia intuentem filium Dei, certo accipitur remissio peccatorum, & sic consolatio & uiuificatio, quæ est altera pars conuersionis. Sic de consolatione dicitur Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus. Et ad Ephesios 3. Per hunc

H h 2 habemus

habemus fiduciam & accessum per fidem in Iesum Christum. Et Act. 10. Hęc sunt perspicua omnibus pijs, qui habet exercitia penitentię & inuocationis. Hanc doctrinę perspicuitatem, quę Dei beneficio luceat in Ecclesijs nostris, de Penitentia seu Conuersione conseruare studeamus.

C E R T V M est autem, illa fide, qua fit consolatio in conuersione, simul accipi Spiritum sanctum, qui & læticiam & inuocationem accendit, iuxta dictum. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, per quem clamamus, Abba pater. Item: Effundam super domum Dauid Spiritum gratię & precum. Per hunc & noua obediencia incoatur, iuxta dictum: Dabo legem meam in corda eorum. Item: Per fidem lex stabilitur. Item: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Hęc omnia in sanctis assidua lucta crescunt, in qua assidue clamandum est: Conuerte me Domine, & conuertar.

P L A C E T mihi etiam retineri ritum priuatę Absolutionis, propter multas grauissimas causas. Nec dubium est, uoce Euangelijs & multis & singulis annuntiari remissionem peccatorum, iuxta dictum: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Item: Si dixerit, Penitet me, remitte ei, Vbi expresse de uno loquitur. Nec tamen aliganda est remissio tantum ad priuatam absolutionem, sed uere remissio in omni conuersione, in qua cogitata promissione Euangelijs fide accipitur consolatio. Habet & cęna Domini uim Absolutionis. Sacramenta enim sunt applicationes promissionum. Potest autem peti absolutio priuata sine enumeratione delictorum.

E X P R E S S E etiam taxamus errorem de Dubitatione, quę pertinacissime defendunt Monachi, quod uidelicet semper mandandum sit in dubitatione, an sis in gratia. Qui error & in Tridentina Synodo impio decreto confirmatus est. Hæret in hac humana imbecillitate in omnibus tristis dubitatio. Ideo autem Euangelium prolatum est ex arcano sinu æterni Patris, ut contra hanc dubitationem assermet, uere nos recipi propter Filium, gratis, & placere Deo. Et hanc promissionem uult fide accipi, iuxta dictum: Ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio. Et nisi fides repugnet dubitationi, & eam vincat, non fit inuocatio, iuxta dictum: Quomodo inuocabunt, nisi credent? Fugit mens Deum, & fremit aduersus eum, non inuocat, nec consolationem ullam habere potest, nisi eluctetur ex dubitatione. Hac tamē de re necesse est homines sæpe commoueri. Recenseatur & hic error Pontificiorum inter grauissimas causas, propter quas necesse est nos ab eis seiunctos esse. **E T** quia consideratio uoluntatis Dei à uerbo incoanda est, nec extra uerbum Dei quaerenda est, & promissio uniuersalis & mandatum uniuersale & immutabile est, ut credas filio Dei, in ueris doloribus luctandum est, ut ei assentiaris, nec dis-

putes contradictorias in Deo voluntates esse, sed fidentes te hac voce: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. In hac lucta ipse filius Dei te adiuvat, & cum uincit fides, certum est te accepisse remissionem peccatorum, nec alij raptus Enthusiastici querendi aut expectandi sunt. Ipsa fides est hoc lumen, quo Deus uere uiuificat. Nec illa subito perficiuntur, sed crescere & dolores & consolationes debent, in quibus assidue clamandum est: Conuerte me Domine, & conuertar. Hæc omnia uerissima esse pij norunt.

CVM autem integra doctrina de pœnitentia, Dei beneficio in scriptis nostrorum alibi sæpe fideliter recitata sit, hic sum breuior: tantum hoc uisatum argumentum de Satisfactionibus hic repetio:

Adæ, Dauidi, Manassæ, Nabuchodonosor non

remittitur peccatum sine pœna,

Ergo & Ecclesia debet nobis certas pœnas imponere.

NEGO consequentiã, & ratio est, Quia differentia est inter remissionem æternæ pœnæ, & pœnæ temporalis. Sententia Dei & sententia Ecclesiæ eadem est de remissione pœnæ æternæ, Deus remittit culpam & pœnam æternam simul gratis, propter filium, & idem annuntiat Ecclesia. Sed de pœnis corporalibus Ecclesia nullum habet mandatũ. Deus autem varijs modis eas imponit, alias aliter. Pœna Dauidis habebat aliam causam, quam afflictio Iob. Considerentur autem & uniuersales & singulares causæ afflictionum, ut consolationes recte accommodentur. Mors corporis est uniuersalis pœna primi peccati in omnibus hominibus in hac deprauata natura, in conuersis & non conuersis. Deinde sunt singulares pœnæ multorum, uel ante conuersionem, ut sint commonesactiones de pœnitentia, uel post conuersionem, ut horrentur, ut crescat pœnitentia, & sint exempla. Pœna Nabuchodonosor & Manassæ antecedunt conuersionem, quia Deus sic eos commonesfacit de pœnitentia, iuxta dictum Iesaiæ 29. Vexatio dat intellectum. Tristissima pœna Dauidis sequitur conuersionem, quia Deus uult insigne exemplum conspici harum regularum: Qui gladium acceperit, gladio peribit. Item: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. Ad differentias causarum docendi causa distinguimus, cum quatuor gradus afflictionum recensemus. Aliæ enim sunt τιμωρίας, ut Dauidis exilium. Aliæ δοκιμασίαι, ut carcer Ioseph. ærumnæ Iob. Aliæ sunt μαστίγια, ut supplicium Baptistæ aut Pauli. Quartum est λύσις, solius Christi passio. Ecclesia autem nec imponit nec tollit mortem corporis, nec pœnas, quibus Deus aut punit homines aut exercet. Et obœdientia erga Deum in talibus calamitatibus necessaria est. Ideo insulse detorquent monachi exēpla illa ad canonicas satisfactiones, quas nominant ipsi opera indebita.

H h 3   D O C E N

DOCENDI sunt autem homines hoc quoque, pœnas corporales multipliciter mitigari propter totam conuersionem & nouam obœdientiam, & opera debita, vt in Zacharia dicitur: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Iere. 3. Conuertimini ad me, & fauabo auersiones uestras, Iefa. 33. Panis datus est ei, regem in decore suo videbunt. Iefa. 1. Si fuerint peccata uestra vt coccinum & yermiculus, eritis candidi sicut nix. Et ad Corinth. inquit Paulus: Si nos iudicaremus ipsi, non iudicaremur à Domino, id est, Si uere conuertemur ad Dominum.

DE XXII. ARTICULO.

AN CREDANT IN HOMINE esse liberum arbitrium?

RESPONDEO. Etiam in homine non renato est aliqua libertas voluntatis, quod attinet ad externa opera facienda. Vt Achilles potest impetrare manibus, vt feriant Agamemnonem, ac potest eas coercere, ne feriant. Alexander potest regere externos gestus, ne attingant Darij coniugem aut filias. Hanc libertatem aliquo modo reliquam esse, in hac corrupta natura, manifestum est. Qui nunc quoque talis est natura neruorum, vt, sicut cogitatione cœtur, obtemperare possint. Hanc libertatem vult Deus in omnibus hominibus reliquam esse, vt aliquo modo intelligant discrimen inter agens liberum & non liberum, & vt regi disciplina possint.

Ego, vt intelligi possit, dici de externis gestibus, & vt dispositiones quasdam obscuras præteream, nomino eam libertatem regendæ locomotiue, quæ forma loquendi perspicue intelligi potest ex puerili doctrina de potentijs animæ. Hæc rectio locomotiue, quæ est facere opera externa legi Dei congruentia, nominatur uisitate externa disciplina, quam seuerè præcipi à Deo manifestum est, & ex diuinis præceptis & comminationibus, vt dicitur: Lex posita est iniustis, periculis, &c. Et ex horribilibus pœnis, quæ per genus humanum regantur propter violationem disciplinæ, sicut de cædibus dicitur: Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. De confusoribus libidinum: Omnis anima, quæ fecerit has abominationes, eradicabitur. De furtis: Væ qui spoliās, quia spoliaberis. De periurijs: Non habebit Deus in fontem, quicumque uane usurpauerit nomen Domini. Et non tantum præcipit magistratui Deus, vt has pœnas exequatur, sed etiam adiuuat magistratum, & cessante eo, fontes punit ipse, vt in pœna Daudis & in exemplis innumerabilibus conspicitur. Quia ostendit testimonia prouidentia, & vult intelligi discrimen iustitiæ & iniustitiæ, & vult sciri se & iustum & iudicem esse. Hac de discipli-

na saepe alias copiose repetuntur. Simul autem sciendum est, hanc libertatem regendam locomotivam, etiam horribiliter impediri duabus rebus, praesertim in impijs, videlicet humana infirmitate & impulsione Diabolorum. Valde saepe cedunt homines pravis affectibus, qui rectum iudicium in mente reprimunt, & alias cogitationes accendunt, quae adiuta impetu cordis, ciet externa membra ad turpia opera. ut Medea inquit: Video meliora, proboque, Detertora sequor. Et Phaedra inquit apud Senecam:

Sic cum grauatam nauita aduersa ratem
Propellit vnda, cedit in vanum labor,
Et victa prono puppis aufertur vado,
Quod ratio poscit, impedit caecus furor.

QUIA vtrunque nascentes asserimus, & exigua lucem, quae est aliqua legis notitia, & ingens incendium malorum affectuum, quos gignit peccatum originis, quia corda vacua timore Dei & vera fiducia Dei, seu vacua Deo, ardent amore sui, appetunt res prohibitas, dolent, fremunt, oderunt Deum, leges, & homines impediens quo minus possint vagari ut cupiunt. De hac contumacia cordis dicitur Genes. 6. Omnis formatio cogitationum cordis humani vana & mala est omni tempore, id est, ea quae format ipsa natura cordis, non Deus, vana & mala sunt: nisi igitur aliquo modo regi externi gestus possunt, tamen saepe tantae sunt flammae interiores cordis, ut turbato iudicio nerui impellantur effusis spiritibus a corde, & ciet externa membra, ut in ira effunduntur spiritus, & impellunt neruos, simul offusa imaginatione, quasi res bona sit depulsio rei molestae.

HAEC mala naturae sunt atrociora cum accedunt singulares impulsiones Diaboli, de quibus scriptum est: Satanas intravit in cor eius. Inde sunt maxima mala generis humani, ut, libidines & pericidia Neronis, furores iniusta bella mouentium, audacia fingendi falsa dogmata, ut in Mahometo & innumerabilibus hereticis. Haec impedimenta libertatis consideranda sunt, & sciendum, in Ecclesia monstrari remedia, iuxta dictum: Filius Dei apparuit, ut destruat opera Diaboli, ut infra rursus dicendum erit, cum de libertate in renatis loquar.

PALAM etiam rejice & detestor stoicos & Manichaeos furores, qui affirmant omnia necessario fieri, bonas & malas actiones de quibus omitto hic longiores disputationes, tantum oro iuniores, ut fugiant has monstruosas opiniones, quae sunt contumeliosae contra Deum, & perniciosae moribus. Nam si omnia necessario sunt, nihil opus est deliberatione & diligentia, de qua Paulus dicit: Accurate ambulate, non ut facti. VULGARE malum est, quod reprehendit Thucydides in suis ciuibus, Fastidire vtratas opiniones, & seruos esse absurdarum. Ita saepe homines applaudunt monstruosis opinionibus, tantum qui monstruosae sunt,

& mirantur non intellectas. Huius morbi contagia fugiant iuniores, & fontes doctrinarum quærant. Firmissima veritas est, Deum nec uelle peccata, nec impellere voluntates ad peccandum, nec adiuuare nec approbare peccata, sed vere & horribiliter irasci peccatis. Scriptum est enim: Deus non uolens impietatem tu es. Iohan. 8. de Diabolo: Quando mendacium loquitur, ex proprijs loquitur. 1. Ioh. 3. Qui facit peccatum ex Diabolo est, quia ab initio Diabolus peccat.

CUM igitur non sit causa peccati Deus, nec uelit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandum, nec adiuuet, nec approbet peccatum, sed vere irascatur peccantibus: sequitur, Voluntates in Diabolis & hominibus non coactas, sed sua libertate abutentes auctisse se à Deo. Est igitur contingentia, & contingentia nostrarum actionum fons est libertas voluntatis.

SCIO autem multa inextricabilia in hac quaestione disputari, & fatendum est, multa fatalia & ordinata esse, ut pœnas scelerum, sicut uere in Græcis uersibus dicitur: ἰμαρτῶν γὰρ τῶν κακῶν βολῆται τὰ κακὰ ἀπολύτως ἐκ τῆς ἀρχῆς βεβρωτῆς. ITEM imperiorum translationes: & tamen non extruatur inde, scelera necessario fieri. Non oportuit Sextum Tarquinium Lucretiam ui opprimere, etiam si pœna diuino ordine secuta est. Sit ea modestia ingeniorum, ut honestas sententias, & quidem diuinitus traditas, modeste retineant, etiam si non omnes præstigias, quæ contra struuntur, destruere possunt. Memini Franciscum Stadianum excellentem ingenio dicere, se utraque propositionem credere: Esse determinationem diuinam, & esse contingentiam, sed se non posse omnia contraria explicare. Quamquam igitur in tanta dissimilitudine euentuum, & in ipsis disputationibus magna est caligo, tamen certæ regulæ teneantur: Deum non esse causam peccati, Et aliquam esse libertatem regendæ locomotivæ, quæ Paulus nominat iusticiam carnis, & manifestum est, Deum uelle regi disciplinam in omnibus, nec discedamus ab his regulis, ne animi incidant in Pyrrhonias dubitationes, quæ afferunt profanitatem, & odium Dei & doctrinarum. ETIAM Plato intuens mirandam dissimilitudinem euentuum, quamquam dissimiles causas recenset, tamen uerecundè diligentiam addidit lib. 4. de legibus: Omnia quidem Deus & occasio humana regunt uniuersa. Placidius tamen est concedere tertium, sequi diligentiam, ut in tempestate ars gubernatoris agentem adiuuat.

RECITATA uera sententia de hoc gradu libertatis in non renatis, profiteri & hoc necesse est contra Pelagianos & monachos: hanc disciplinam nequaquam esse impletionem legis Dei, quæ conuocatur de perfecta conformitate cum Deo, & interiore & exteriori obediencia, nec esse incoationem interioris obediencia, nec esse in-

licitum

ficiam coram Deo, nec tollere peccata, nec mereri remissionem peccatorum. Ac saepe perspicue refutati sunt pharisaici errores, qui in monachorum scriptis de impletione legis extant.

A C C E D O ad secundam partem quaestionis. Et primum expresse damno Pelagianos, qui finxerunt non esse peccatum originis, & ita amplificauerunt liberum arbitrium, ut dixerint, hominem viribus naturalibus sine Spiritu sancto posse legi Dei satisfacere, interiore & exteriore obedientia. Abhorreo ab his blasphemijs contumeliosis in filium Dei, & in Spiritum sanctum, & delentibus veram doctrinam de lege, peccato, gratia, & de beneficijs Dei, quae per filium Dominum nostrum Iesum Christum & Spiritum sanctum nobis exhibentur. Et amplector dictum filij Dei: Si vos filius liberauerit, uere liberi eritis. Et dicta Pauli: Qui spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Item: Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et Deo gratias ago pro his summis bonis, pro donato filio & Spiritu sancto. Non possunt tolli peccatum & mors, libero arbitrio hominum, nec potest voluntas humana incoare interiorum obedientiam sine filio Dei, sine Euangelio, & sine Spiritu sancto. Talis non est libertas humanae voluntatis. Sed tamen in renatis qualis sit libertas, considerandum est, quia non est minor libertas in Ioseph, quam in Scipione. Simul etiam considerandum est, quid intersit inter castitatem Ioseph & castitatem Scipionis. Rursus igitur de rectitudo locomotiuae dico, quia haec actiones magis à populo intelliguntur, & multae sunt in communi vita, ac prodest omnibus, hominibus ostendi, quomodo etiam haec disciplina in sanctis Deo placeat, & fiat cultus Dei, de quo dicit Paulus: Sugillo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne alijs praedicans ipse reprobus efficiar. Sic igitur perspicue dico: **M A N E T** in sanctis libertas regendae locomotiuae, quia Spiritus sanctus non debilitat naturam neruorum creatam à Deo, sed potius adiuuat, quia cogitatio uerbi Dei fit illustrior & firmitior in Ioseph, accensa à filio Dei per doctrinam, & motus in corde excitantur à Spiritu sancto. In Scipione etiam est cogitatio legis: Non machaberis, tamen in corde non ardet dilectio Dei, & sunt multae errantes flammæ. In Achille est cor plenum ira, etiam si manus reprimuntur.

In Dauid cum parcit Sauli, cogitationes multae diuinitus offeruntur, & in corde est ingens miseratio. Quare etiam si foris haec opera uidentur similia, tamen intus causae dissimiles sunt: Filius Dei accendens cogitationem in mente per doctrinam, & Spiritus sanctus excitans motus in corde, qualis ipse est, & voluntas obtemperat uolens, non coacta. Dauid, praesertim cum haberet Spiritum sanctum, repugnare incendio adulterij poterat, & uolens peccat, nec necesse fuit rapere eum alterius coniugem. Repugnat Ioseph illecebris, &

H h 5 uolens

volens repugnat. Vt igitur & externa bona opera minus impediatur naturæ infirmitate & insidijs Diaboli, & vt iusticia bonæ conscientie retineatur, intelligamus quam magna auxilia Deus nobis donauerit. Filius depellit Diabolos, iuxta dictum: Apparuit filius Dei, vt destruat opera Diaboli. Item: Nemo rapiet oves meas ex manibus meis. Datur & Spiritus sanctus, qui intus nos adiuuat, iuxta dictum: Effundam super domum David Spiritum gratiæ & precum. Ac docet nos vox diuina de vtraque re, & de precatione & de diligentia, vt: Orate ne intretis in tentationem. Item: Semper orate. Item: Quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Item: Accurate ambulate, non vt fatui. Et Romanus dulcissime dicitur: Exhibete membra vestra arma iusticiæ Deo, est in græco verbo *πραγματικῶς* maior est emphasis, adiuuante. Nominat autem membra, quod vitate dicimus potentias omnes, interiora & exteriora membra. Vult lucere in mente veras cogitationes de doctrina diuinitus tradita, vult vinci dubitationes, & confirmari assensionem in veris sententijs, vult refutari contraria. Deinde vult comitem esse voluntatem, filij Dei docentis mentem & Spiritus sancti trahentis seu ducentis, vt verbo Pauli vitium, vult in corde reprimi praua incendia, vult sensus, linguam, manus firmari, vult vitari occasiones lapsuum. Hæc vera, perspicua & vtilia esse omnibus pijs manifestissimum est. Prodest enim vtrunque confirmari inuocationem & diligentiam, & in his exercitijs crescit lux in mente. Simul etiam cogitandum est, quomodo hæc obedientia Deo placeat, quæ etsi in alijs ardentior est, in alijs languidior, tamen nequaquam satisfacit legi Dei, sed pertinet ad iusticiam bonæ conscientie de qua Paulus dicit: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Persona iusta est sola fide propter mediatorum. Deinde placet obedientia, quæ est iusticia bonæ conscientie, quæ regitur inuocatione Dei & Spiritu sancto, & est fructus Spiritus sancti, & cultus Dei, quia petitur, sentitur, & prædicatur auxilium Dei, & ostenditur quod Deo hic honos tribuatur, qui in credere propter filium placet, sicut Petrus inquit: Offerre hostias spirituales acceptas Deo per Iesum Christum: & in agnitione auxilij diuini aguntur gratiæ Deo. Hanc totam doctrinam, quomodo disciplina & præitari possit & placeat, vtilem esse omnibus pijs manifestum est. Iam considerentur & actiones propriæ vocationum, de quibus dicit Ieremias: Scio Domine, non est hominis via eius. Verissimum est, mirandis modis à Deo colligi, gubernari, protegi, liberari & seruari Ecclesiam, & dari bonos euentus, vt dicitur Iesa. 46. Ego feci, ego gestabo & saluabo, ego ipse etiam in senecta gestabo vos. Nec magnitudini & multitudini periculorum & negotiorum parum esse

esse humanas vires, multa que accidere omnibus hominibus inexcricabilia humanis consilijs & viribus, manifestissimum est, vt cū familia Noë seruatur in undis, multitudo Israel ad mare rubrum, Daniel inter leones. Et singuli suas ærumnas, mitigationes & liberationes intueantur. Quanquam igitur valde multa sunt à solo Deo in talibus liberationibus, tamen non delendæ sunt regulæ, quæ præcipiunt inuocationem, diligentiam ac laborem, qui etiam in renatis aliqua ex parte sunt voluntatis, de quibus dicitur Rom. 12. Qui præest, præstet diligentiam. 1. Cor. 4. Hoc requiritur vt fideles simus. Vult Deus conspici suam præsentiam in Ecclesia in mirandis liberationibus, vult sciri quod exaudiat inuocantes, & vult inuocari, vult etiã nos esse organa aliquorũ laborum, quos & ipse adiuvat, sicut dicitur: Labor vester non est inanis in Domino. Sunt in renatis in interiore homine multi magni dolores de peccatis & de pœnis proprijs & publicis: & rursus consolationes, fides, inuocatio Dei, læticia in Deo, initium dilectionis Dei, timor filialis, patientia. De hoc genere etiam fatendum est, multa fieri in omnibus sanctis, in quibus voluntas habet se tantum vt subiectum patiens, vt 2. Cor. 1. dicitur: Excellenter onerati fuimus supra vires, vt desperaremus de vita, & quidem ipsi in nobis responsum mortis habuimus, nec confidamus in nobis, sed in Deo, qui exuscitat mortuos, qui ex tanta morte nos liberauit & liberat. Sed tamen in communibus exercitijs fidei & inuocationis, quia Paulus dicit: mente seruo legi Dei. significat etiam voluntatem, quatenus sanari cepit, comitem esse spiritus sancti. Et tamen restat in homine multum caliginis, dubitationis, & magna contumacia cordis, vt in vulnere quod sanari cepit, magna pars adhuc restat putris & purulenta. Nomina enim regenerationis & renouationis significant aliquam fieri mutationem in aliqua parte hominis, non significant tantum inhabitationem sine mutatione nostri, sicut in arcam vestis imponitur. Ideo etiam præcipitur, vt illa initia fidei exerceamus, sicut Paulus iubet Timotheum *ἀνακαρτυξέτω* donum Dei, quod in ipso erat. Et 2. Cor. 6. Hortamur ne frustra gratiam Dei acceperitis. Manifestum est enim crescere fidem collectione testimoniorum, & precatione, vt præcipit Paulus: Estote assiduus & intentus in lectione, doctrina & consolatione. Item: Sermo Christi habitat in vobis opulenter, in omni sapientia, & docete & emendate vos mutuo. Item: Orate ne intretis in tentationem. Perite & accipietis. **F I T** & ipsa precatio ardentior, cum accedit cogitatio de periculis & calamitatibus nostris & nostrorum. Item de præcepto diuino, de promissionibus, & de præsentia Dei exaudientis inuocantes. Denique nihil dubium est, orio & negligentia languescere aut extingui dona, sicut docet parabola de negotiantibus, Matth. 13. Manifestum est & varie oppugna-

oppugnari fidem in illis ipsis quoque, qui ad Deum conuersi, renati, & sancti sunt, cum aut aspiciunt suam infirmitatem, aut disputant de electione. His certe opus est labore quærente dicta, quæ Deus consolationis causa proposuit. Indignitati opponantur dicta de gratuita reconciliatione propter filium, & de intercessione filij, qui inquit: Pater dilige eos ea dilectione, qua me diligis. De electione teneant consolationem: Beati mortui qui in Domino moriuntur, nec inquirant ea, quæ Deus non iussit inquiri, sicut Siracides inquit: Quæ præcepit tibi Deus, sancte cogita. Retineant igitur conuersi certitudinem, nec succumbant dubitationi, quæ affert profanitatem aut desperationem. Sicut Tridentina Synodus fecerat decretum, semper dubitandum esse. Reuera statuatur pij, cum in veris doloribus eriguntur voce Euangelij, tunc se & habere reconciliationem, & arrationem Spiritum sanctum. Nitantur autem verbo, iuxta dictum: Sperauit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in Domino. Excuteatur autem Spiritus sanctus, si voluntas succumberet dubitationi. Semper in hac vita in sanctis durat hæc lucta de indignitate, & de particularitate, & cum uincit dubitatio, sequuntur in corde fuga & fremitus aduersus Deum, & odium Dei, aut horribilis profanitas, aut desperatio, sicut Cain inquit: Maior est iniquitas mea, quam ut remitti possit. Et de multis extant historiae, qui desperatione oppressi sunt propter disputationem de electione, seu de particularitate, ut ante paucos annos quidam nomine Spiera in Italia hoc modo perijt. Ego memini quendam, qui huc venit, ut consolationem audiret, ac fateretur domino pastore, Doctore Pomerano, ut si doleret se peccasse, peteret absolutionem, & crederet Euangelio, ac statueret se verè recipi à Deo gratis propter filium, Ibi ille contra, se fortassis non esse electum, disputat. Pastor iubet eum credere promissioni, omissa illa disputatione. Tum ille sprete voce promissionis inquit: Qualis hic Deus esset, qui me non posset damnare? Hæc est rationis imaginatio, discedentis è verbo Dei. Non est autem efficax Spiritus sanctus in eo, qui ne vult quidem audire Euangelium, cum scriptum sit: Fides ex auditu est. S I N T igitur noti fontes veræ consolationis, & sciamus non ex lege, nec ex ratione iudicandum esse, sed ex Euangelio, quod filius Dei ex sinu æterni Patris protulit. Inde contra indignitatem & contra vocem Cain opponamus meritum filij, & promissionem de gratuita remissione: Gratia exuberat supra delictum. Item: Iustificati gratis fide: & audiamus dicta, quæ præcipiunt ut filio credamus: Hunc audite. Qui nō credit iam iudicatus est. 1. Ioh. 5. Qui non credit Deo, mendacem facit eum. Est autem & in plurimis renatis languida fides, & vt parua scintilla in magna caligine, & in-

coata nouitas est, vt parua guttula collata ad amplitudinem Oceani. Nemo vnus præcepti magnitudinem perspicit, & hærent in renatis multæ sordes & multa peccata, sicut Iob inquit, Vere scio quod non est iustus homo coram Deo. Hæc quanquam ita sunt, & nostra miseria veris doloribus deploranda est, vt Paulus clamat, Miser ego homo. Et in Psalmis dicitur: Dixi confitebor aduersum me iniusticiam meam Domino. Item: Tibi tantum sum peccator, &c. tamen vincat fides, qua statuant conuersi ad Deum se habere remissionem peccatorum, placere Deo, & iustos esse sola fide propter mediatorem, quam adhuc in nobis tanta est infirmitas & immundities, cui opponamus hæc dicta: Gratia exuberat supra delictum. Item: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Item: Infirmitas in fide suscipite. Item: Credo Domine, sed opem ser imbecillitati meæ. In his exercitijs crescent fides & alia dona Spiritus sancti.

Hanc consolationem Papistæ delent, qui iubent manere in dubitatione. Enthusiastici uero transferunt à verbo Dei & fide in simulatos assensus. iubent etiam manere in dubitatione, donec sentias te rapti, & cogi repugnantem ut credas. Contra hanc imaginationem etiam voce Evangelij nos sustentemus: Regula firmissima est: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Quare conuersi non recidunt in dubitationem, ita vt vincat dubitatio, quam sequuntur fuga & fremitus aduersus Deum, vel profanitas vel desperatio, vt multi recidunt, de quibus dicitur Lucæ 8. Diabolus rapit verbum ex corde eorum. **HABENT** autem conuersi auxilium, quod non aspernentur, videlicet Spiritum sanctum, quem non contristent, sed cogitatione verbi Dei & ardenti prece excitent, sicut Paulus iubet Timotheum *ἀναζητεῖν* donum Dei. **QVANTVM** autem hi motus in alijs ardentiores, in alijs languidiores sunt, tamen etiam infirmi sciunt, se debere & posse iuuante Spiritu sancto dubitationi repugnare, Et hic monendi sunt infirmi, vt in inuocatione cogitent de æterno Patre & Filio Domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto: cogitent quid inuocent, cur exaudiantur, & cur detur Spiritus sanctus, non existiment eum frustra dari, sed uelle Deum, vt & ipsum Spiritum sanctum agnoscamus, & magnitudinem doni cogitemus, & serio petamus, sicut scriptum est: Quanto magis Pater vester celestis dabit Spiritum sanctum petentibus. Item: Effundam super domum David Spiritum gratiæ & precum. At multi, etiam si quid cogitant in prece de redemptore Filio, tamen nihil cogitant de Spiritu sancto, neque quid sit, neque cur detur. Hic stupor deplorandus & emendandus est. **SICVT** igitur etiam conuersi postea consolatione erigendi sunt, ita in ipsa conuersione dicendum est ijs, qui iam habent dolores, ne maneant in dubitatione, donec vi cogantur cre-

tur credere, sed audiant & cogitent Euangelium, quo Deus est efficitur & trahit corda, & sciant se tunc esse illos auditores, ad quos dictum est: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item: Vbi habitabit Dominus? In spiritu contrito & humiliato & tremente sermones meos. Nec tales, qui sunt in ueris doloribus, turbandi sunt disputationibus de electione, de qua perspicua & firma consolatio est ex effectu sumenda: Beati mortui qui in Domino moriuntur. Iam in presentibus doloribus cogitent quid præceperit Deus, uidelicet ut audiant Euangelium, nec omisso Euangelio quærant alia. Regulam igitur teneant: Quæ præcepit Deus, hæc sancte cogita. Nota sunt autem præcepta immutabilia: Agite poenitentiam, & credite Euangelio. Item de filio: Hunc audite. Cur prius scire vis, an sis electus, quam credis Euangelio? **S**ed dicunt illi disputatores, Euangelium tantum ad electos pertinere. Ad id respondeo, enim non omnes accipiunt consolationem (ut prius de adultero illo dixi) tamen promissio est vniuersalis, & certum est pertinere eam ad omnes qui eam accipiunt. Proponamus igitur nobis vniuersalia dicta. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Rom. 10. Idem omnium Dominus diues in omnes, qui inuocant eum. Roma. 11. Conclusit Deus omnes sub inobedientiam, ut omnium misereatur. 1. Timoth. 3. Deus vult omnes homines saluos fieri. Roma. 2. Non est acceptio personarum apud Deum.

DENIQUE manifestissimum est, mandatum Dei vniuersale & immutabile esse, ut omnes credant filio, iuxta dictum: Hunc audite. Et in Psalmo: Beati omnes quia confidunt in eum. Hi qui sunt in doloribus, non maneant in dubitatione, quia id esset cumulare horribilia peccata, nolle audire filium Dei, nolle cogitare de immensa bonitate Dei, mittentis filium, copulantem sibi humanam naturam, nolle credere promissioni, fremere aduersus Deum. Sed repugnant dubitationi. Cumque disputant fidem Dei donum esse, sciunt donum per uerbum, & sustentantem se voce Euangelij uere trahi Spiritu sancto incoante consolationem, & accedente inuocationem, qua assidue petendum est: Conuerte me Domine & conuertar. Item: Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ. Hæc in docendo & consolando, & in ipsa experientia usum habent. Hoc modo & in scriptis & coram Lutherus interrogantes consolatus est, ut multi norunt, qui adhuc uiuunt. Et congruunt hæc ad uetera dicta: Præcedente gratia, comitante uoluntate. Et Nazianzenus uerecunde loquens de uoluntate, sic ait: πῶς τὸ καθ' ἑμῶν παρὰ τοῦ ἐπιδοκῆσαι τοῖς καλοῦσιν ἡμῖ ἐν τῷ νόμῳ. Orditur à uerbo, uocari & trahi inquit uoluntatem, quæ non expectet coactionem, sed iustetur, ut assentatur promissioni. Donec enim omnino repugnet uoluntas, nulla facta est.

est conuersio. Ideo inquit Chryſoſtomus : *ἔκκη ἰδοὶ τὸν θεόν, βαλόμενον δεξιῇ.*

SEMPER Ecclesiam hi duo exercitus hostiles circumſident, Pelagiani & Enthufiastici. Pelagianorum similes fuerunt Pharisæi, & deinde Papiſtici, & magna legiones Monachorum, qui fixerunt externa disciplina legi Dei satisfieri, & mereri homines illa umbra disciplinæ remissionem peccatorum, & iustos esse. Enthufiastici sunt, qui gloriose iactitant afflatu sine uerbo Dei, ut Anabaptiſtæ, & Stenckfeldius multis voluminibus contendit, Deum se communicare hominibus sine ministerio seu cogitatione doctrinæ. Poſtea accedere doctrinam, ut exterior homo habeat exercitium. Hac fanatica prorsus improbanda sunt.

ALII non volunt uideri tollere doctrinam, & tamen remouent consolationem, quæ incoatur uerbo, cum disputant promissionem particularem esse, & ponunt contradictorias voluntates in Deo. His oppono dictum : Fides ex auditu est. Et quæ potest esse fides, si depellatur mens à promissione his fulminibus ? Fortassis nihil ad te pertinet promissio, expecta violentos raptus & coactionem.

SCIO alias disputationes horridiores à quibusdam moueri, quarum certe modum aliquem esse oportet. Ego his qui sunt in cœtu uocatorum, & sunt in doloribus, propono ueruſalem promissionem, nec pono contradictorias in Deo voluntates, & sæpe cogito agonem cuiusdam sancti uiri, qui subinde repetebat hanc uocem ante mortem : Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Vidimus ipsum Lutherum in suo quodam agone ego & alij sæpe repertem hoc dictum : Conclufit omnes sub peccatum, ut omnium misereatur. Memini sanctam matronam his uerbis sæpe repetitis in agone ostendere se uera consolatione erectam esse : Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos.

ET nota est mihi Dei beneficio, antiquitas. Congruit hæc sententia, in qua acquiesco, cum sanioribus scriptoribus piæ uetustatis. Et qui Augustinam durius interpretantur, iniuriam ei faciunt. Et tamen simul fateor plurima Deum in omnibus sanctis ita agere, ut uoluntas tantum sit subiectum patiens. Interea tamen regula tenenda est : Fides ex auditu est, cogitatione promissionis nos sustentemus, repugnemus diffidentia, & inter ueros gemitus dicamus : Credo Domine, sed opem fer imbecillitati meæ.

ARTICVLVS XXIII.

AN SOLA FIDE HOMO
iustificetur ?

RESPONDEO plane & perspicue. Vera est propositio, & firmissime retinenda : Homo iustificatur sola fide, scilicet, coram Deo, & parti-

& particula exclusiua expressa est à Paulo vocabulo gratis. Nec alia est sententia huius propositionis in Ecclesijs nostris, quam quæ est verborum Pauli Roma. 3. Iustificamur autem gratis ipsius gratia per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem posuit propitiatorum per fidem in sanguine eius. Et quomodo intelligantur uocabula & tota propositio, id ex longioribus scriptis sumi potest.

A c nequaquam transformo Pauli dicta in Synecochem Origenicam aut Stenckfeldianam, quæ omnes sic interpretantur Paulum: Fide præparamur ad iustitiam, ut postea alia re, scilicet, alijs virtutibus, dilectione seu nouitate, seu iustitia essentiali, simus iusti coram Deo, ut si dicas: Motu corpus animalis calefit, id est, præparatur ad calorem, ut postea alia re, scilicet calore, fit calidum, Sic Papistæ dicunt, Homo est iustus fide formata, qui hoc uolunt, non fide, sed ceteris virtutibus hominem iustum esse. I D E M sentit Osiander, sed nominat causam pro effectu. Homo est iustus Deo ipso habitante in homine, & efficiente nouas virtutes.

E T S I autem uerum est, cum in conuersione fit uera consolatio fide per Spiritum sanctum, habitare Deum in cordibus, & incoari nouam obedientiam: tamen semper standendum est in hac uita, personam iustam esse coram Deo, sola fide, id est, habere remissionem peccatorum, & reconciliationem seu imputationem iusticie, placere seu acceptam esse personam Deo ad uitam æternam & hæredem uitæ æternæ sola fide, id est, fiducia mediatoris. Ut, quanquam in Paulo renato habitat Deus, & sunt excellentes uirtutes: tamen quia adhuc in eo peccatum est in hac uita, persona habet remissionem peccatorum, reconciliationem & imputationem iusticie, & est iusta, placens Deo, & accepta ad uitam æternam sola fide, id est, propter solum mediatorem.

H I C intellectus propositionis confirmatur per hanc Antithesin: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Item: Vere scio quod homo non fit iustus coram Deo.

A L T E R V M membrum Antithesis: Iustificamur gratis fide propter Christum.

A G N O S C I T Paulus, se in iudicio Dei nec propter opera, nec propter excellentes uirtutes donatus à Deo, iustum esse, id est, habere remissionem peccatorum, & imputationem iusticie, & acceptum ad uitam æternam: Sed propter mediatorem, sola fide. Ita semper accedimus ad Deum fiducia solius mediatoris, sicut Daniel inquit: Non propter iusticiam nostram, sed per misericordiam propter Dominum exaudi nos.

H A N C consolationem ueram & necessariam esse omnes pij intelligunt. Et tamen postquam persona fide recepta est, & pacem habet apud Deum, sequens nouitas est iusticia, id est, obedientia congruens cum uerbo Dei, & in credente placens Deo, sicut Petrus inquit: Offerre Deo hostias spirituales acceptas Deo per Iesum Christum.

D E N I Q U E qui
no

non retinent exclusiuam, delabatur in Synecdochen Origenicam aut Papisticam, etiamsi apud alios alia sunt verborum præstigia, ut, quicumque sic interpretantur dictum: Fide sumus iusti, id est, in præsentia nouitate. Id cum dicunt, dissentiunt à seipsis, quia hæc dicta dissentiant, Sola fide, & sola nouitate. **C L A M A T** autem vniuersa doctrina Prophetica & Apostolica, Sola misericordia homines in hac vita certò propter Mediatorem iustos esse, & hæc misericordia apprehenditur sola fide, qua audientes promissionem reconciliationis, & intuentes filium Dei mediatorem sustentamus nos in veris doloribus, sicut in Psalmo dicitur: Saluum me fac propter misericordiam tuam.

Et hæc ipsa Fide per Spiritum sanctum fit consolatio, & liberatio ex doloribus inferorum, de qua dicitur: Iustificati fide, pacem habemus apud Deum. Et hæc ipsa fides & pax, id est, læticia, qua acquiescimus in Deo, sunt motus accensi per Spiritum sanctum, in quibus motibus vere agnoscuntur æternus Pater remittens peccata, & Filius mediator, propter quem remittuntur peccata, & imputatur iusticia, & Spiritus sanctus lætificans & uiuificans corda, sicut Paulus inquit: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, quo clamamus, Abba pater. Item Ephes. 1. Audito Euangelio credentes obsignati estis Spiritu sancto, qui est arrabo hereditatis. **E T S I** autem interdum veteres scriptores negligentius locuti sunt, tamen nõ dubium est, omnes conuersos ad Deum testari, hanc sententiam veram esse, quam multi didicerunt etiam in sua conuersione, quanquam in explicando alias magis, alias minus plane loquuntur.

R E C T A loquitur Bernardus in sermone tricesimo secundo in Cantico, si sine calumnia intelligatur: Quisquis pro peccatis compunctus esurit & sitit iusticiam, & credit in te, qui iustificas impium, is per solam fidem iustificatus pacem habebit apud Deum. Hæc verba recte intellecta suffragantur nostræ sententiæ.

S I C & Basilius particula Sola fide usus est in conuersione de Humilitate. Qui gloriatur, in Domino gloriatur, dicens quod Christus nobis factus sit sapientia à Deo, iusticia & sanctificatio, sicut scriptum est: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Hæc est enim perfecta & integra gloriatio in Deo, quando neque propter iusticiam suam quisquam effertur, sed agnoscit se indigere vera iusticia, Fide autem sola in Christum iustificari. Denique antithesis consideretur. Pontificij delent consolationem, quæ est proprijsima vox Euangelij. Iubent enim semper dubitare, an sis in gratia. Hæc dubitatio cum sit impia, necesse est contradictoriam sententiam retineri, quod in conuersione oporteat fide accipi remissionem peccatorum, & statui quod sis in gratia. Et hæc fides nititur sola misericordia propter mediatorem promissa, iuxta dictum: Ideo ex fide gratis, ut sit summa promissio. Hæc antithesis ualde perspicue refutat Pontificios.

cios. Quia ubi hæret dubitatio, quam docent, corda fugiunt Deum, nõ inuocant, & sequitur aut profanitas aut desperatio, iuxta dictum. Quomodo inuocabunt non credentes? Et Augustinus inquit: Peccatio sine fide peccatum est. Et extant perspicua dicta sanctorum scriptorum, quæ simul & dubitationem prohibent, & continent exclusiuam. Vt, Augustinus inquit: Totius fiduciæ certitudo est in precioso sanguine Christi. Item: Tota spes mea est in morte Domini mei, &c.

EXTANT autem nostræ declarationes & confirmationes, ex quibus etiam sumatur responsio ad præstigijs, quibus obruere veritatem Pontificij conantur.

ARTICVLVS XXIIII.

AN CREDANT, BONA OPERA
facta in dilectione, esse merita
vitæ æternæ?

PLANE respondeo. Bona opera, etiam renatorum, nequam sunt merita vitæ æternæ: sed simul gratis propter filium Dei, sola fide, iustificatur homo & viuificatur Spiritu sancto, & fit hæres vitæ æternæ, sicut expresse Paulus inquit: Donum Dei est vita æterna. Et Ioan. 3. Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Item Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. Item 1. Ioan. 5. Qui habet filium, habet vitam, &c.

ILLUSTRATIONEM & hanc sententiam Antithesis: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Item: Vere scio, quod non sit homo iustus coram Deo. Ergo nostra obedientia non est meritum seu precium vitæ æternæ, seu res digna vita æterna.

HANC consolationem, quæ est perspicua vox Euangelij, retineri necesse est. Nec inde sequitur, Bona opera non sunt meritum vitæ æternæ. Ergo concessa est licentia scelerum, sicut Antinomorum doctrina & vita sonant. His opponimus hanc firmissimam propositionem: Debitores sumus, non carni, vt secundum carnem viuamus. Item 1. Cor. 6. Ne erretis, neque scortatores, neque idololatræ, neque mæchi, &c. regnum Dei possidebunt. Galat. 5. Talia facientes regnum Dei non possidebunt. 1. Timoth. 1. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Neque enim filius Dei ideo sustinuit ineffabiles dolores in agone & in morte, vt tu furenter laxes frænum omnibus cupiditatibus, sed venit vt destruat opera Diaboli, Et sic destruit: Merito & efficacia, meretur nobis remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, donationem Spiritus sancti & vitæ æternæ: & est efficacia per Euangelium, cum sit remissio peccatorum, & imputatio iusticiæ.

Æternus

Aeternus Pater & Filius effundunt Spiritum sanctum in corda audientium Euangelium, vt dictum est: Effundam super domum David spiritum gratiae & precum. Accenditur in cordibus fides per Spiritum sanctum, qua fit consolatio, & laetitia acquiescens in Deo, quae est restitio quod sis in gratia, & sis ereptus ex inferis.

Cum hac consolatione simul coniuncta est vera inuocatio, ideo nominatur spiritus precum. Haec est inuocatio nouae obedientiae in cordibus. Quia Spiritus sanctus & alios tales motus accedit, qualis ipse est. Hanc inuocationem nouae obedientiae fieri in vera conuersione seu regeneratione certum est. Et fieri ideo, quia filius Dei venit, non vt stabiliat & augeat peccatum, sed vt destruat, & nos faciat templum Dei.

Quoniam autem haec inuocatio est vt scintilla in densa caligine, & adhuc haerent in nobis in hac vita multa peccata, dubitationes, praua incendia affectuum, iniusta securitas, & impatientia, omissiones & ignorantiae: tamen vox diuina discernit peccata. Manent peccata in Sanctis in hac vita, sed non ea, quae sunt contra conscientiam. Ideo dicitur: Retine fidem, & bonam conscientiam. Nec est in Sanctis defensio idololatriae aut erroris, qui pugnat cum fundamento, id est, qui delet articulum fidei, siue fiat ea defensio ab intelligente, siue à non intelligente, pertinaciter. Scriptum est enim: Qui non credit iam iudicatus est. Et 2. Ioan. 1. Qui non manet in doctrina Christi, Deum non habet. Item: Fundamentum aliud ponere nemo potest, praeter id, quod positum est, quod est Christus Iesus.

Affirmo igitur perseverantes in delictis contra conscientiam, ita non defensores idolorum aut errorum, tollentium aliquem articulum fidei, nequaquam conuersos esse ad Deum.

Affirmo etiam, labentes in talia scelera excutere Spiritum sanctum & fidem, & rursus fieri reos aeternae poenae, quorum aliqui redeunt ad poenitentiam, vt Aaron, David, rursus ad Deum conuertuntur & recipiuntur in gratiam: multi non redeunt, vt Saul, ruunt in aeternas poenas.

Hanc doctrinam expresse traditam esse in scriptis Prophetis & Apostolicis manifestum est. Vt Ezechielis 18. 1. Cor. 6. &c. Quare Antinomi somniantes in Euangelio licentiam concedi ruendi in scelera contra conscientiam, pugnant cum articulis fidei, & sunt inter eos, qui transferunt gratiam in *anathemam*. Hanc horrendam descriptionem utile est diligenter considerare.

Non est extenuandum peccatum, quod reliquum est in sanctis in hac vita, quod quo magis proficiunt pii, magis agnoscunt & deplorant, sicut Paulus inquit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuam me legi peccati, quod est in membris meis. Ingens & horribilis confusio est dubitationum, cum quibus tamen scintilla fidei,

accensa per filium Dei voce Euangelij & Spiritu sancto, assidue iustatur. Nec sit ea lucta sine ingentibus doloribus. Sentiantur & magis fremus impatientia, & incendia cupiditatis vindicta, amorum & odiorum. De his inquit Paulus: Si actiones carnis spiritu mortificabitis, viuetis. Item: Non regnet peccatum in mortali corpore vestro, vt obediatis ei: nec exhibete membra vestra arma iusticiae.

N E C E S S E est igitur discerni regnans peccatum, & non regnans. Et furor Antinomorum execrandus est, qui securitatem carnalem confirmant, & delent conuersionem, ac fingunt, homines esse iustos fide, etiam fuertes in scelera contra conscientiam. Hunc furorem damnamus: & tamen dicimus, nouam obedientiam nequaquam esse meritum vitae aeternae.

E R A N T in latrone conuerso in cruce initia nouae obedientiae: Lucebat in conuerso tanta fides, vt agnosceret vitam futuram datorem esse hunc Iesum, quem non solum mori uider, sed etiam audire hanc tristissimam vocem emittentem: Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me? Habebat igitur hic conuersus latro haec summa bona, quae describuntur in hoc dicto: Haec est vita aeterna, vt agnoscat te solum verum Deum, & quem misisti Iesum esse Christum. Agnoscebat verum Deum, patrem huius Messiae, & in fiducia mediatoris eum innocabat. Inuocabat & ipsum Messiam. Et cum vera fuerit conuersio, dolores etiam in eo magni de peccatis fuerunt, quos ostendit, cum fateatur se iuste puniri. Petiuit remissionem, cum ait: Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum. Et audiuit absolutionem addito iuramento: Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso. **H A C** consolatione audita, sentit anima, se viuificari Spiritu sancto, qui iustitiam, dilectionem Dei, & multas magnas virtutes simul afferebat. Iamque Deo gratias agebat, habebat bonum propositum, volebat aliquo modo hanc iustam penam à Deo ordinatam, quia Deus uult conspici iustitiam suam & iram aduersus scelera, praestabat patientiam & humilitatem, iuxta dictum: Humiliamini sub potenti manu Dei, ostendebat fidem in confessione contra alterum latronem, & pios audientes confirmabat, ac fiebat eis Apostolus in cruce pendens.

H A E C omnia nominantur in Paulo ambulare in nouitate Spiritus, ad Roman. 7. Et nominantur fructus Spiritus ad Galatas.

P R O D E S T autem & ad consolationem & ad excitandos nos, vt data dona exerceamus, scire, quomodo haec incoata & exigua obedientia Deo placeat. Quia vtrunque sciendum est, & quomodo persona placeat, & quomodo placeat incoata obedientia & bona conscientia.

V T O R autem docendi causa his tribus admonitionibus in hac re, nec impedito, si quis velit haec copiosius explicare. Vera tamen & perspicua & necessaria me dicere non dubito.

I. Necessesse est in conuersione statuere, quod persona placeat Deo

propter

propter filium gratis sola fide. **I**I. Agnoscamus nos nequaquam legi satisfacere, sed hæere in nobis adhuc multa peccata, & has fordes uero dolore deploremus. **I**II. Sciamus tamen incoandam esse obœdientiam, & oportere in nobis esse bonum propositum non faciendi contra conscientiam. Et hanc incoatam obœdientiam quam languidam, tamen etiam placere propter Mediatorem in conuersis, qui & repugnant infirmitati suæ, & credunt eam sibi remitti propter mediatorum.

HÆC exercitia fidei in quotidiana inuocatione considerentur. Et quamquam hæc obœdientia nequaquam meretur vitam æternam, tamen iuxta promissiones de operibus: Date & dabitur vobis, & similes: habet in hac vita præmia spiritualia & corporalia, iuxta consilium Dei, mitigationem multarum publicarum & priuatarum calamitatum, sicut vidua Sareptana nutritur tempore famis. Et Abdemelech Eunucho, promittitur incolumitas in excidio Ierusalem, quia extraxerat Ieremiam ex puteo, Ieremiæ 38. Et Iesaias inquit cap. 33. Panis ei dabitur, & regem in decore suo uidebunt. Matth. 10. Si quis dabit potum aquæ vni ex minimis meorum propter doctrinam, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Et ad Corinth. Si nos iudicemus ipsi, non iudicemur à Domino. Aaron, Dauid, & innumerabiles homines, etiam electi, attrahunt pœnas suis lapsibus. Denique etsi vita æterna propter filium gratis datur: tamē & ipsa est amplissima remuneratio pro sanctorum obœdientia, vt Matth. 5. dicitur: Merces vestra copiosa est in cœlis. Vt patrimonium uenit filio, non quia meretur, sed quia natus est ex illo patre. Et tamen est officiorum compensatio. **H**ÆC doctrina vera & utilis est ad exercitia piorum, ac iudico de ea consensum esse in nostris Ecclesijs, nec dubito eam esse & vocem, & incorruptam sententiam traditam in scriptis Prophetis & Apostolicis.

CVM autem hæc repetitio breuis sit, volo eam intelligi, vt in alijs probatis scriptis Ecclesiarum nostrarum prolixius recitatur. Absit autem sophistica, & sit modus disputationum. **E**TIAM in hac quæstione de operibus Ecclesiam omnibus ætatibus circumfuderunt duo exercitus: alter Superstitiosorum, uidelicet Pharisei, Papiſtæ, Monachi, & horum similes, qui deleta doctrina fidei somniarunt se meritis suis in cœlum ascendere, vt in tabula Ceberis ascensus in verticem montis pingitur: alter est Antinomorum, in quo multi Cyclopica barbarie oderunt legum vincula, vt sophista illè apud Platonem nominat legem tyrannum. Aliqui astuti aut fascinoſi iactant Enthusiasticos, vt Anabaptistæ, & olim Pepusiæ, & alij similes, qui tollunt discrimen peccatorum, dicunt se manere iustos etiam cum ruunt in scelera contra conscientiam. Quidam mihi interroganti, quid doceret de operibus, respondit: Deus non curat opera. Quam tetra

Ii s & bar

& barbarica hæc vox est? An Deus non discernit adulterium Dauidis & castitatem Ioseph? Quidam hanc propositionem negant: Noua obædientia est debitum, quia sit spontanea. Et meminì quendam cum contenderet non recte dici, nouam obædientiam necessariam esse, hoc epiphonemate ingêtes plausus excitare, *Das muß ich verfallen*. Hæc impudentia siue à barbarie, siue à vanitate ingeniorum orta, manifeste refutatur dicto Pauli: Debitores sumus. Et in epistola Ioannis dicitur: Et nos debemus nos mutuo diligere. Et Luca 17. dicitur: Serui inutiles sumus, quia quod debuimus facere, fecimus.

SIGNIFICANT autem hæc duo vocabula, debitum & necessarium, ordinem diuinum & immutabilem, quo creatura rationalis Deo creatori subiecta est, quem ordinem intelligit creatura rationalis & libera, & scit sua libertate non turbandum esse. Est autem insulsa interpretatio & *ἀνεργονία* dicere, Debitum & necessarium esse metu aut coactione extortum. Ludant his ineptijs, vt volunt homines indocti, remulenti, præstigiatores, nos veram significationem vocabulorum & verba Christi & Apostolorum in sententia naua retineamus. NON VTOR his verbis, Bona opera sunt necessaria ad salutem, quia hac additione, ad salutem, intelligitur meritorium. Sed hanc propositionem affirmo veram esse, & contra Antinomos constanter retinendam esse: Noua obædientia incoationem necessariam esse, quia hic ordo diuinus & immutabilis est, vt creatura rationalis Deo obædiat. Et loquor de obædientia sequente conuersionem seu regenerationem. Ibi & propter causam & effectus consensum, necessaria est incoatio obædientia, iuxta dictum: Qui Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei, id est, tales motus accendit Spiritus sanctus, qualis est ipse, & datur, vt renouetur in nobis imago Dei. Ideo & vanitatem sophismatis illius de sequenti obædientia reijcio, quod dicit, Sola excludit non dignitatem tantum, sed præsentiam obædientia. An in Elia, Baptista, Paulo, volunt non esse præsentiam obædientia? Sed omitto longiorem disputationem, & hortor pios, vt sophismatum præstigias fugiant, & oro filium Dei, vt nos gubernet. EXPRESSA autem Papistas damno, qui dicunt, se bonis operibus mereri vitam æternam, contra dictum Pauli: Donum Dei est vita æterna. Et affirmo, immensa misericordia Dei, propter filium mediatorem, gratis sola fide, accipi remissionem peccatorum, imputationem iusticia, viuificationem per Spiritum Sanctum, & hæreditatem vitæ æternæ.

DAMNO & Antinomos, qui vociferantur, nouam obædientiam non esse necessariam nec debitum, & tollunt discrimen peccati regnantis, & non regnantis, contra regulam: Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam.

A R.

ARTICVLVS XXV.

AN CREDANT SANCTOS, QVI IN COELO
viuunt, honorandos esse & inuocandos, & ab eis auxilium &
intercessionem petendam esse?

RESPONDEO primum de inuocatione, postea de honore.
Affirmo omnes inuocationes, quæ sunt ad res quæ non cernuntur,
quæ non sunt Deus, esse impias & damnatas. Hæc asseueratio con-
firmatur illo dicto: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli ser-
uies. Confirmatur etiam hoc argumento: Inuocatio tribuit omnipo-
tentiam illi quod inuocatur, quia oportet inuocatum absentem vi-
dere motus cordis. Solus Deus est scrutator cordium. Igitur solus
Deus inuocandus est.

ITAQUE de inuocatione hominum
mortuorum, etiam si uiuunt in celo, sentiendum est idem, quod de
inuocatione statuarum, de qua dicitur: Fugite idola, quia sancti ho-
mines non sunt scrutatores cordium. Nec dubium est, hanc tetram
consuetudinem inuocandi homines mortuos ab Ethnicis exemplis
ortam esse, quæ multipliciter abducit homines à Deo, & à vera inuo-
catione. Sæpe dixit Lutherus: Cum multæ sint causæ, propter quas
execranda est inuocatio hominum mortuorum, hanc inter ceteras
sæpe cogitandam esse, quod ea consuetudine obscuratum sit testi-
monium de diuinitate Christi. Propheta affirmant Messiam inuo-
candum esse, ergo testantur esse omnipotentem, sicut & Iacob inuo-
cat Christum: Benedicat Deus, &c. Angelus qui liberauit me ab om-
nibus malis. Id argumentum obruitur tetra consuetudine inuocan-
di homines mortuos.

CONSIDERETVR autem impu-
dentia scriptorum Bauarici articuli. Iubent peti non solum inter-
cessionem, sed etiam auxilium, Alij uerecundiores, qui defendunt
illas inuocationes, tantum iubent petere intercessionem. Illi iubent
etiam petere auxilium, ut confirmet multa ingentia scelera. Vo-
lunt hominibus tribui opera propria omnipotentis Dei, quod libe-
rent à morte, à morbis, à potestate Diaboli, quod dent diuitias & fe-
lices euentus in omnibus negotijs. His petitionibus auxilij omnibus
opponantur perspicua testimonia, quæ præcipiunt à solo Deo pete-
re auxilium, fiducia mediatoris Christi, iuxta dictum: Quicquid pe-
tieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Olex 13. Ego Dominus
Deus tuus, qui eduxi te ex terra Aegypti, Deum præter me nescias,
& saluator non est præter me. Item O mors, ero mors tua, o infer-
ne, ero pestis tua. Psal. 49. Inuoca me in die tribulationis, & eripiam
te, & honorificabis me. Iesa. 43. Ego ego Dominus, & non est præter
me saluator. Et filius dicit: Ego vitam æternam do eis. Item de benefi-

ficijs corporalibus, Deut. 20. Ipse est vita tua, & longitudo dierum. Item: Nisi Dominus edificauerit domum, &c. Olee 2. Benedicuit, quod ego frumentum ei dederim, ideo rursus auferam frumentum meum. Prouerb. 10. Benedictio domini diuites facit. **H**is & similibus testimonijs confirmati, sciamus bona aeterna & corporalia Dei beneficia esse, & contumelia Deum affici, cum creaturis tribuitur omnipotentia. Alij minus impudenter non auxilium, sed intercessionem petendam esse ab hominibus, qui uiuunt in Ecclesia caelesti, dicunt. Sed sciamus ab aeterno Patre unicum intercessorem in arcano consilio diuinitatis constitutum esse, scilicet, Dominum nostrum Iesum Christum. 1. Timoth. 2. Unus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Item: Quicquid petieritis in nomine meo, dabit uobis. Roman. 8. Qui & interpellat pro nobis. Et Ebrzos 7. Semper uiuens ut interpellat pro eis.

SCIENDUM est autem, haec duo in officio mediatoris contineri: & intercessionem & applicationem meritorum ipsius, propter quae petit nos recipi, & gemitus nostros audiri. Discernit igitur uera Ecclesia suam inuocationem ab omnium gentium inuocatione, quod & uerum Deum alloquitur patefactum misso filio & dato Euangelio. Et accedit fiducia mediatoris, qui est Dominus noster Iesus Christus, crucifixus pro nobis & resuscitatus, & interpellans pro nobis, propter cuius merita & interpellationem sciamus certo nos recipi & exaudiri, nec inuocationem nostram inane murmur esse. Ideo uetus Ecclesia in precationibus semper addidit: Per Dominum nostrum Iesum Christum. Et ualde prodest, commonefactionis causa habere formam precationis plenius scriptam, qua discernatur inuocatio Christiana ab Ethnicis.

DETESTANDVS est etiam Canisus, qui ut stiliat inuocationes hominum mortuorum, negat Christum nunc pro nobis interpellare, cum manifeste scriptum sit ad Hebrzos: Semper uiuens, ut interpellat pro eis. Et passim extant pia dicta ueterum scriptorum in hanc sententiam, ut Cyprianus in precatione ante supplicium pag. 507. inquit: Ego in tuo nomine peto, ut tu a Patre petas, ut detur mihi. Et Euseb. lib. 10. histor. Ecclesi. pag. 111. in graeco codice: Magnus uniuersae Ecclesiae pontifex ipse Iesus, unigenitus Dei, bene fragrantem odorem, & incruentas & incorporeas hostias precum ab omnibus laeto vultu & supinis manibus accipiens, caelesti Patri & Deo omnium creaturarum, offert, primus ipse adorans, & solus Patri dignum tribuens honorem: deinde omnibus nobis placatum manere & propitium semper precans. Et apud Augustinum dicitur: Stat filius ad deprecandum pro nobis, & sedet ad iudicandum.

INVOCATIO absentem per sese tribuit omnipotentiam illi, qui inuocatur, quia testatur illos cernere motus cordium in omnibus

bus vbiq̄ue terrarum. Ideoque inuocatio est honos, qui tantum Deo tribuendus est, & cum Prophetæ docent inuocandum esse Messiam, testantur Deum ac omnipotentem esse. Deinde petitio auxilij etiam tantum ad Deum facienda est. Quia dare vitam, tollere mortus, dare res nascentes, hæc & similia sunt etiam opera omnipotentis Dei. Tertio, nec honos mediatoris, & intercessoris in vllam personam transferendus est, præter Christum. Quarto, nullus cultus in Ecclesia inuehendus est sine testimonio verbi Dei, iuxta dictum: Frustra colunt me mandatis hominum. Ex his causis manifestissimum est, damnandas esse inuocationes, quæ fiunt ad creaturas. Et cum tales inuocationes sint manifesti cultus idolorum, non solum in ministerio Euangelij damnandæ sunt voce doctrinæ, sed etiam à magistratibus politicis prohibendæ sunt, & statuz ad quas fiunt concursus, aut etiam inuocationes, delendæ sunt, ut in primo præcepto dicitur: Non facias tibi sculptile. Et Deut. 12. Confringite statuas. Hæc præcepta recte intellecta non tantum sunt ceremonialia, sed etiam moralia, quia certissimum est magistratum debere blasphemos & magos punire, & vt delet magica instrumenta, ita etiam falsæ inuocationis instrumenta auferat. Fiant autem hæc ordine per magistratus, non seditiosis tumultibus. CVM autem in inuocatione hominum mortuorum & statuarum, Pontificij manifestos cultus idolorum exerceant, & multa habeant exempla similia turpitudinis Ethnicæ, sciamus & hanc causam necessariam esse, cur ab eis se iuncti simus, uidelicet, ut fugiamus cultus idolorum, sicut sæpe præceptum est 2. Corinth. 6. Nolite distrahi in diuersum iugum cum gentibus. Excogitarunt Pontificij adeo futilia sophismata ad defensionem huius impij quæstus, vt non sit opus longa refutatione. Asingunt interpretationem alienissimam dicto in Genesi. cap. 48. Legit noster interpres, Inuocetur super eos nomen meum, & nomina patrum meorum Abraham & Isaac. Ibi nequaquam loquitur Iacob de precatone facienda ad sese, & ad Abraham, & ad Isaac, sed de nominandis his nepotibus nomine patrum, quæ nominatio testatur eos esse hæredes promissionum, quæ patribus factæ sunt. Hæc est natia sententia, ut omnes norunt, quibus linguæ Hebrææ phrasim nota est. Nec vero tantum abijciamus impiam consuetudinem inuocandi homines mortuos, sed etiam discamus, & serio exerceamus veram inuocationem, quæ sit ad verum Deum patefactum in Ecclesia misso filio & dato Euangelio. Et fiat inuocatio mentione & fiducia filij, & in ipsa precatone cogitatio nostra seiungat veram inuocationem ab Ethnica, Turcica, & omnium impiorum inuocationibus. Recte cogitemus de essentia & voluntate Dei, & recordemur capita doctrinæ, quæ de vera inuocatione sæpe recitantur, nosque confirmemus

mus cogitatione verbi diuini, & fide accedamus ad Deum, petamus & expectemus necessaria, sicut dulcissime dicitur Ephes. 3. Per hunc audacter accedimus in fiducia per fidem eius. Ebraeos 4. Habentes talem summum sacerdotem accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ, & accipiamus misericordiam & gratiam. Talem inuocationem scimus summum cultum & proprium esse Ecclesiæ Dei. Denique & præcepta & promissiones sæpe recordemur, vt, Petite, & accipietis. Oportet semper orare, & non defatigari. Et in Siracide: Non sis pusillanimis in precatione tua, id est, multa & magna petito, nec indignitate tua, nec dubitatione deterrearis à petendo.

A L T E R A . P A R S Bavarici articuli insidiosè interrogat de honore sanctorum. Ipsi enim honorem intelligunt inuocationem, cum longe aliud sit honos, qui sanctis tribuendus est, videlicet, meritio ipsorum in Ecclesia propter sex causas, quarum prima est: Vt perpetua historia Ecclesiæ aspiciatur. Secunda, vt testimonia doctrina, de ministerio docendi & de Ecclesia considerentur. Sunt enim edita miracula, factæ mirandæ vocationes, illustrata doctrina propter vniuersam Ecclesiam. Tertia, vt Deus celebretur, & gratiæ agantur, quod se patefecit, tradidit doctrinam, ostendit presentiam suam in Ecclesia. Quarta, vt exempla confirmemus fidem nostram, cum scimus ipsos exauditos & adiutos esse, vt in Psal. 33. dicitur: Ille pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudivit eum. Igitur accedite. Quinta, vt pro vocatione singulorum exempla imitemur. Sexta, vt ipsi etiam laudentur, quod donis **D E I** bene vsi sunt.

N E C E S S E est enim nosse vniuersam historiam Ecclesiæ, quantum sciri potest, & conferre consensum expressum in scriptis Prophetis, Apostolicis, Symbolis & scriptoribus vetustis ac purioribus, & discernere verum genus doctrinæ proprium Ecclesiæ ab omnium temporum mendacijs & imposturis. Et cum cernis, quæ sit vera Ecclesia, Deo gratiæ agantur, quod se clementer patefecit, & semper æternum aliquem cœtum colligit, in qua consideratione læteris, sciens esse aliquam veram Ecclesiam, iuxta articulum Symboli: Credo esse Ecclesiam catholicam, & amplectentem idem doctrinæ genus membrum esse veræ Ecclesiæ, accipi & exaudiri à Deo, & esse hæredem mirandæ societatis & lætitiæ consuetudinis cum Deo & cœlesti Ecclesia. Imiteris etiam certamina, inuocationem & alias virtutes sanctorum, qui ornati sunt testimonijs diuinis, vt si de Davide dicas, ordine eas per singulos articulos Symboli: & consideres, quæ tradiderit testimonia illustrata de filio Dei, & adiungas vetustiora & sequentia in vera Ecclesia sententias. Postea aspice testimonia, quæ Deus Davidi tribuit in singularibus victorijs, quæ ostendunt huius viri doctrinæ credendum esse.

esse. Occurret in eius historia & doctrina de recipiendis lapsis. Ita adiungas similia exempla, conuersionem Aaronis, Manasse, Petri & aliorum, & accommodes ad dicta Euangelij, quæ affirmant recipi lapsos, vt Dominus inquit: Septuagies septies remitte. Sunt enim exempla ad regulas accommodanda. Hac integra consideratione fidem confirmes, nec de vno homine dici vtiliter potest, nisi & symbola & ornamentum temporum Ecclesiam intuearis.

Hæc commemoratio vtilis est, & gloriam Dei illustrat, deinde ornat ipsos quoque, qui sunt domicilia Dei, & testes de eo, & sunt ornati ingentibus virtutibus, quæ etiam sunt testimonia de Deo, & de præsentia Dei in Ecclesia.

ARTICVLVS XXVI.

A N CREDANT ANIMAS HOMINVM
qui decesserunt antequam satisfactionem integram præstiterunt, & antequam integre purgati fuerunt, cruciari in igne purgatorio, & an eis opulentur preces, eleemosynæ & oblationes, quæ pro eis in Ecclesia fiunt?

In hoc articulo impudenter ostendunt inquisitores illi, se curialis & veneri suo patrocinari. Defendunt purgatorium, ne lucra, quæ habent ex inferijs funebribus amittant, & multo verius pro foecis dimicant, quam pro aris.

Videtur archetypum orationis, quam Græci legati exhibuerunt Cardinali Cusano in Synodo Basiliensi de purgatorio, in qua narrant veteres suos scriptores nullam facere mentionem purgatorij, & Chrysostomi interpretationem recitant de dicto Pauli ad Corinth. vbi inquit: Ipse autem saluus erit sic quasi per ignem, id est, in tentationibus euanescent opiniones, quæ sine verbo Dei receptæ fuerant, & quasi incendio tentationum conflagrabit. Tunc enim necesse est quæri veras consolationes in verbo Dei. August. in Enchiridio ita loquitur, vt dubitationem suam significet: Incredibile non est esse ignem purgatorium, & quæri potest, & latere nonnullos, &c.

POSTEA Gregorij spectris confirmata est opinio non solum purgatorij, sed etiam liberandarum animarum per sacrificia. His spectris opponendum est mandatum Deut. 10. Non quæras veritatem à mortuis, omnia enim hæc abominatur Dominus. Mouit etiam multos narratio in 2. Maccabæorum cap. 12, vbi dicitur: Duo millia drachmarum missa esse Hierosolymam, ut pro mortuis sacrificia ferent, & grata sicut sacrificiis mentio drachmarum. Etsi liber 2. Maccabæorum apocryphus est, ideoque hoc testimonium aliqui rejiciunt, tamen fieri potest, ut acciderint

ciderint illa apud Iudæos, quia apud ipsos quoque multæ superstitiones & magni abusus sacrificiorum fuerunt. Certissimum est autem, sacrificia Iudaica neque uiuentibus neque mortuis potuisse mereri remissionem culpæ neque pœnæ post mortem, sed fuisse exercitia uiuentium. Teneatur autem uera doctrina tradita in Prophetiis & Apostolicis scriptis, quæ duas tantum uias mortuis proponit. Affirmat conuersos ad Deum & credentes, certo esse hæredes æternæ salutis, & non conuersos ad Deum affirmat certo in æternas pœnas abijci. Hæc expressissimè docentur in concione Christi Matt. 27. nec proponitur media uia post mortem. Sic enim dicitur ad Heb. 9. Omnibus hominibus constitutum est semel mori, deinde iudicium. Et contra opinionem de uia media, consolantur conuersos & credentes hæc dulcissima dicta Ioan. 3. Qui credit non iudicatur. Ioan. 5. Amen amen dico uobis, qui uerbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit, sed transit a morte in uitam. Roman. 7. Iustificati fide, pacem habemus apud Deum. Iam si essent pœnæ animarum credentium, quæ exuerunt corpora, esset horribilis sensus iræ Dei. Rom. 8. Si Christus in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, Spiritus uero uiuit propter iusticiam. Mortuo igitur corpore non restat peccatum in Spiritu credente, qui est templum Dei, & huc congruit dictum: Hodie mecum eris in paradiso. Apoca. 14. Beati mortui qui in Domino mortui sunt a modo. Certe, dicit Spiritus. Apo. 2. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Possunt & multa talia dicta addi, quale est hoc Salomonis Prou. 14. Malicia sua eueretur impius, & habet fiduciam iustus in morte sua. Non igitur est in eo sensus iræ Dei in morte, & fuga, quæ esset, si restarent pœnæ purgatorij. Præcidantur autem curiosæ quæstiones de loco animarum his dictis: Domine Iesu suscipe spiritum meum. Item: Hodie mecum eris in paradiso. Item: Iustorum animæ in manu Dei sunt. Hæc breuiter de quæstione, An sint pœnæ purgatorij, dixi, & uolo expendi testimonia citata, quia consolationes dulcissimas continent. Deinde impudentia inquisitionum consideretur. Vanissima fabula est, quæ extruit purgatorium ex satisfactionibus. Fuerunt in Ecclesia olim spectacula, quibus recipiebantur lapsi, stabant aliquot diebus extra locum cœnæ Domini, ut conspicerentur, ut alij commones facti firmiores essent. Hæc spectacula nominabantur *corvæ* & satisfactiones, & erant ritus ab hominibus exempli causa instituti, nihil pertinentes ad remissionem culpæ & pœnæ æternæ aut ullarum pœnarum, quibus Deus peccata hominum punit. Consuetudo autem sumpta fuit à uetustis patribus, cuius ymbria & Ethnici retinuerunt, qui uolebant homicidas genere signa reatus, ut gerit Orestes, item Adrastus, ut scirent homines ut

tandum esse eorum conuictum. Hos antiquos mores cum ignorarent monachi, sinxerunt ritus illos esse merita coram Deo, & longa reia est mendaciorum. Dicunt culpam ita remitti, vt pœna æterna mutetur in penam purgatorij. Postea dicunt pœnas purgatorij compensari talibus ritibus, quos nominant satisfactiones, & has redimi postea sicut pecunia, emittis, ut nominant, indulgentijs.

HÆC deliramenta breuiter recito, quia plerisque iunioribus ignota sunt, quos tamen prodest commonefieri, ut cogitent, qualibus præstigijs doctrina Ecclesiæ corrupta fuerit. Ac ut quæstus esset maior ex sacrificijs funebribus, dixerunt oblationem missarum longe preciosiorem esse omnibus satisfactionibus. De hac tota fabula breuis & firma responsio est: Satisfactiones quas nominant canonicas, quæ sunt opera indebita, nec necessaria sunt, nec merentur remissionem culpæ nec pœnæ æternæ, nec vllarum pœnarum temporalium in hac vita, aut post hanc vitam, nec sunt cultus Dei, nec placent Deo, iuxta dictum: Frustra colunt me mandatis hominum, &c.

M A N I F E S T V M est igitur, falso ex satisfactionibus extrui purgatorium, sed firmis in se retinenda est vox Euangelij, quæ affirmat propter solius filij Dei obœdientiam gratis, simul remitti & culpam & pœnam æternam, nec pro culpa & pro pœna æterna est alia compensatio, nisi obœdientia filij Dei, iuxta hæc dicta: O mors, ero mors tua, & eris pestis tua inferne. Item: Sanguis Christi purificat nos ab omnibus peccatis. Ad Hebræos 2. Vt per mortem aboleret eum, qui tenet potentiam mortis, videlicet Diabolum, & liberaret hos, qui metu mortis in tota vita rei erant seruitutis. Zach. 5. Tu in sanguine testamenti tui emittis vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. His & similibus testimonijs perspicue refutantur deliramenta de Pontificijs satisfactionibus.

P A V C A etiam de oblatione dicam. Firmissima regula est: Nihil habere rationem Sacramenti extra vsum à filio Dei institutum, quia instituere Sacramenta, quæ sint testimonia gratiæ, id solius diuinæ autoritatis est, quæ promissionem gratiæ tradit. Manifestum est autem cœnam Domini institutam esse, vt sit sumtio viuentium, vt ibi fidem exerceant, qua credant se accipere beneficia Christi, & esse membra eius. Nihil autem ad mortuos pertinet sumtio, quod manifestum est, nec instituta est oblatio. Cum igitur oblatio pro mortuis opus sit toto genere diuersum ab institutione, sic horrendus idoli cultus, qua de re pij diligenter cogitent, & purior antiquitatem intueantur, quæ certe non docet oblationem corporis aut sumptionem fieri pro mortuis, seu mereri eis remissionem vllius pœnæ. Postea vero irrepsit mentio precatationis pro mortuis, sicut paulatim in Ecclesiâ sparsa sunt errorum semina, quia etiam sancti extruunt stipulas supra fundamentum. Deinde magis accessit

sic cumulus & horribilia idola in Ecclesiam collarata sunt, non solum insecritia & superstitione, sed dulcedine quæritur, sicut apud Daniëlem dicitur: Colent Deum Maozim auro & argento. Nec addo longiorem disputationem, sed affirmo illas oblationes pro mortuis, quas vendunt Pontificij, esse idolorum cultus. Tenenda est autem regula: Fugite idola. Quare sciamus & hanc causam iustam esse cur nos sejungamus ab illis idolorum defensoribus.

ARTICVLVS XXVII.

AN CONIUGIVM OMNIBVS HOMINIBVS sine discrimine concessum sit?

RESPONDEO. Necessè est omnes pios considerare, quæ sit vera Ecclesia Dei, quia in Symbolo dicimus: Credo esse Ecclesiam sanctam Catholicam. CVM autem lex Dei aliquo modo natura nota sit, demonstratio inde sumi potest, qui cæcus non sint Ecclesia Dei. QVICVNQVE doctrinam contrariam vili præcepto morali defendunt, hos non esse Ecclesiam Dei certum est.

DEFENDVNT autem Pontificij contrarias primo præcepto inuocationes mortuorum & idolorum: defendunt item contrarias doctrinas præcepto, Non mœchaberis, prohibent coniugium magis parti hominum, Presbyteris, Monachis, & puellis inclusis in Monasteria, & causam præbent tetræ confusionibus libidinum.

OPPONATVR ergo prohibitionibus Pontificijs regula: Operetur Deo magis obedire quam hominibus. Dicit autem Paulus: Vitandæ scortationis causa, vnusquisq; habeat uxorem suam, Hoc præceptum nec Pontificijs legibus nec votis Monasticis tolli potest.

HIC simul consideretur, tristia peccata esse omnes contaminationes à Deo prohibitas, & Deum valde irasci omnibus, qui præcepta diuina de vagis commisionibus violant. Ac iræ magnitudo primum ex voce diuina discatur. Loquitur Paulus de æternis poenis 1. Cor. 6. Ne erretis, Scortatores, adulteri, homicidæ, &c. non possidebunt regnum Dei. Gal. 5. Talia facientes regnum Dei non possidebunt. Ephes. 5. Omnis scortator aut obscænus non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Dicitur Leuitici comprehendit poenas corporales & æternas: Omnis anima quæ fecerit has abominabiles, peribit de populo suo, caute ne vos talia facientes, terra euomat, sicut euomit Cananæos. De vtroq; genere poenarum loquitur dicitur ad Hebræos: Scortatores & adulteros puniet Deus. DEISTI poenarum exempla aspiciantur. Conflagratio Sodomorum, de qua narratio in Genesi ostendit ipsum filium Dei fuisse executores poenarum, Deinde clades Benjamin orta à rapta Leuitæ coniuge, Exilium Dauid.

Davidis. Ideo autem pauca exempla in scriptis Prophetici: recitantur, vt sciamus Deum similiter alijs pollutis irasci, & eorum calamitates, pœnas esse, quibus Deus iram suam declarat. Vt quod Oedipus hiatu terræ absorptus est. Iocasta mater inter duos filios interfectos iacens, sibi ipsa mortem consciscit. Vagantur enim pœnæ per filios, iuxta dictum: Peccata in semine puniuntur in semine, Per quæ quis peccat, per eadem punitur. Davidis filij inter sese dimicant, & filius seditionem mouet aduersus patrem. Saepe libidines fuerunt *exaggerata* causæ ad delendas totas gentes, & ad magnas imperiorum mutationes, vt Paridis adulterium, scelus Sexti Traquinij, clades Leuctrica secuta est supra filiarum Scedasi, quas spartani nobiles compressas dissecuerunt, postea cadauera in puteum abiecerunt.

FRANCIS tempore Honorij vrbs Treuirorum dedita est, quia Lucius præses coniugem Senatoris rapuerat. Imperator Valentinianus III. propter adulterium interfectus est. Ac postea attractus est Gensericus in Italiam. Deniq; nulla ætas non habet exempla. Discamus igitur diuinas prohibitiones, & iudicium DEI metuamus. Nec vero tantum pœnas corporum in nobisipsis, & in filijs & filiabus morbos & neces timeamus: sed etiam illam horribilem pœnam vitemus, de qua Paulus concionatur, Roman. 1. & Ephes. 4. videlicet, cœcitate[m] & stuporem, de quo dicit ad Ephesios, qui cum dedoluerint, tradunt se impudicitia. Hæ sunt multo tristiores pœnæ quam corporum cruciatus aut trucidationes. Et quidem hi furores attrahunt corporum exitia ut in Thyelle, Phoca, & plurimis alijs apparet. E regione uero consideremus, quam grata sit Deo virtus, castitas, cuius hæc est definitio: Castitas est virtus à Deo præcepta, quæ vitat omnes prohibitas commissiones, & prohibitas seminis effusiones. Nec tantum est in his, qui sine immundicia cœlibes sunt, sed etiam in his, qui cum sint coniuges, leges coniugij non violant, quas Deus singulari sapientia ordinauit in dicto: Erunt duo in carnem unam, id est, unus mas & una fœmina legitime & inseparabiliter iuncti. Ibi expresso verbo sciamus legem, Non mœchaberis, in paradiso sancitam esse. Eo autem de castitate diligentius cogitemus, quia perspicue discernit Deum ab omnibus immundis naturis, à Diabolis & hominibus. Etsi enim omnium virtutum noticiæ præcipue ob hanc causam traditæ sunt, vt cogitemus qualis sit Deus, & eum discernamus à malis naturis: tamèn castitas præcipue illustre discrimen facit. Cumque non amplectamur Deum brachijs, sed cogitare in inuocatione debeamus quid alloquamur, necesse est proprietates Dei mente colligere, & statuere nos alloqui creatorem, qui se patefecit misso filio, sapientem, bonum, veracem, castum, omnipotentem, liberum, iustum & iudicem, misericordem

& exatt-

& exaudientem nos propter Filium. His proprietatibus discernimus eum ab omnibus creaturis. Intelligenda est igitur doctrina de castitate, & amanda hæc ipsa virtus, quam quidem Deus ingentibus præmijs ornat, vt ostendit historia Ioseph. C V M igitur manifestum sit, seuerissime præcipi Castitatem, & mandatum sit, vt uiuant in coniugijs castis omnes qui extra coniugium se contaminant,

dereitanda est lex Pontificia, quæ magnæ parti hominum coniuga prohibet, quia nulla est autoritas legis pugnantis cum mandato diuino. Nec vota sint vincula, quæ cogant homines peccare, & horribilem iram Dei iritent. Ac præterquam quod vota Monastica sunt de re impossibili plerisque, etiam aliæ multæ falsæ opiniones illis votis implicitæ sunt. Firmissima est igitur responsio de loco Pauli ad Timoth. vnde quidam ratiocinantur viduas fuisse obligatas votis. Etiam si in prima Ecclesia Pauli tempore vota fuissent tamen exemplum profus nihil ad vota Monastica pertineret, quæ obligant ad manifestum cultum idolorum. Retinent enim Monachi impias venditiones Missarum, adorationes panis, inuocationes mortuorum, adorationes statuarum, & multas falsas opiniones. Fingunt hæc vota & ritus non mandatos à Deo esse cultus Dei, & quædam mereri remissionem peccatorum, & esse perfectionem. Cum igitur obligatio fiat ad manifestos cultus idolorum, perspicuum est hæc obligationes irritas esse, quia omnibus votis & legibus anteponebatur est immutabile mandatum Dei, Fugite idola. Hanc perspicuam & firmissimam responsionem, hi qui discedunt ex illis idolorum contagijs opponant omnibus præstigijs, quibus aliqui reuertuntur opinioni Monachorum: Vt necesse fuit Ethnicos conuersos ad agnitionem veri Dei discedere à sodalitijs Saliorum Martis, aut sacerdotijs aliorum idolorum: Ita necesse est eos, qui intelligunt detendi idola in Monasterijs discedere ex illis sodalitijs. Nunc & de loco Pauli respondeo.

E T I A M si tunc fuissent vota, tamen nulla fuisset obligatio ad impios cultus. Nec tamen intelligo primam fidem apud Paulum de celibatu, sed de prima fide, quæ amplectitur vocem Euangelij, & veri Dei inuocationem accendit, & qua S P I R I T U S S A N C T U M accipimus, & hæredes æternæ vitæ efficiuntur. Hanc fidem excusso Spiritu sancto amittunt ruentes in delicta contra conscientiam, vt expresse Paulus inquit: Scortatores, adulteri, &c. non possidebunt regnum Dei. 1. Thessal. 4. Hæc est voluntas Dei sanctificationis vestri, abstinere à scortatione. Accusat autem Paulus illas mulieres non leuibus verbis: Pruriens viua mortua est. Nam vocabulum *πρωμαρτία* proprie significat prurientem, quod plus est quam appetere delicias ciborum, sed est habere incendia libidinis, *πρωμαρτία* autem vellicare cutem, seu rutilare

κατάλη pruritus seu titillatio cutis. Deinde *καταστροφή*, significat
 turgere seu distendi, faginatum & tumefactum esse contra Christum.
 His insignibus verbis multi turpes motus pugnantes cum Castitate
 significantur. Hac salacitate dicit ueram fidem expulso Spiritu san-
 cto extingui. Hac est natua significatio uerborum Pauli.

OSTENDUNT autem historiae cito in Ecclesiam irrepsisse
 uota & vincula cœlibatus, & multos fanaticos homines profus dam-
 nasse coniugia, alios probasse tetras confusiones libidinum, quorum
 exemplorum grassari Diabolum, & nos contra eorum furores cura dis-
 scendi voluntatem Dei, & assidua precatione muniamus. Non existi-
 memus hanc ultimam & deliram mundi senectam minus habituram
 esse periculorum, quam habuit illa ætas Apostolis proxima. Quo
 propius uident diaboli accedere iudicium, in quo toti Ecclesie osten-
 datur illorum turpitudine, eo rabiosius sæuiunt, & natura hominum fit
 languidior, magis fatua, secuta & incerta, ut ostendunt deliria opi-
 nionum, & ruinæ Imperiorum, helluaciones, & multa fatua exempla
 in moribus. Sint igitur pij magis vigilantes, & sæpe repetant hanc
 Psalmi uocem: Non deficiat uirtus mea in senecta. Hac admonitio
 de ultima ætate mundi sæpe diuinitus repetita est. Deberent igitur
 gubernatores tollere iniusta uincula, quæ sunt causæ magnorum sce-
 lerum, quæ horribiliter offendunt Deum. Hac ipsa lex cœlibatus &
 Monastica uita quanta agmina animarum auellunt à Deo, & in æter-
 na supplicia præcipitant?

HÆC mala cum nota sint, non
 utar longa commemoratione, tantum adijciam narrationem, quæ
 extat apud Clementem Alexandrinum, qui nominat fanaticos Tati-
 num, Cassium & alios, qui coniugia profus prohibuerunt. Hos ait
 recitasse colloquium Salomes & Christi, quod scribit extare in Euan-
 gelio Aegyptiorum. Interrogat Salome Christum, quando sit ven-
 turum regnum DEI? Respondet Christus, Cum cessabit opus mu-
 lieris. Inde ratiocinati sunt homines fanatici, Cum generatio sit opus
 mulieris, tempore prædicationis Euangelij, quæ sit regnum Dei, ces-
 sare generationem & coniugium. Talis est sophistica fanaticorum
 omnibus temporibus. Opus mulieris proprium, uidelicet opus Eux, est
 initium peccati & mortis in genere humano. Generatio non est
 opus proprium Eux, sed mirandum opus Dei, quod in natura homi-
 num & condidit Deus, & in hac uita seruat usq; ad resurrectionem.
 Cessant autem in prædicatione Euangelij peccatum & mors æterna
 in ijs, qui fide accipiunt remissionem, & fiunt hæredes uitæ æternæ,
 iuxta dictum Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut filium unigeni-
 tum dederit, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat
 uitam æternam. Interea usq; ad resurrectionem manet hæc natura

K k   corpo-

corporum talis, vt Dominus inquit, Mat. 24. Erit sicut in diebus Nohe, comedent, bibent, ducent vxores & nubent, 1. Cor. 7. Vitandæ fornicationis causa vnusquisque suam vxorem habeat. Item: Si docis vxorem, non peccas. Hæc dicta perspicue refutant fanaticos illos, qui colloquium illud Salomes & Christi falso interpretati sunt.

Est & alia Responso. Veniente regno Dei post resurrectionem, cessaturam esse generationem, Tunc quoque prorsus cessant peccatum & mors. **N**ec vero in causa manifesta opus est longa disputatione. Cogitent pij seuerissimum Dei mandatum, quod castitatem præcipit, & intueantur horrendam iram Dei aduersus contaminationes, quæ etiam in hac vita non solum corporalibus malis puniuntur, vt in Dauide, sed etiam furoribus, vt in Nerone & innumerabilibus alijs. Est autè & inter summas pœnas hæc, quod inuocatio quæ fit ab ijs, qui perseuerant in delictis contra conscientiam, non exauditur, iuxta dictum: Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Item: Iusticia iusti non liberabit eum quacunque die peccauerit, scilicet, contra conscientiam, vel amittens fundamentum. Impietas impij non nocebit ei quacunque die conuersus fuerit. **H**æc dicta sint in conspectu contra Antinomos, & Cyclopicam & Pontificiam profanitatem.

Quid tristius est, quam non posse inuocare Deum, non posse auxilium Dei petere, fremere aduersus eum, vt contra hostem? Deseruntur etiam à castis Angelis, qui perseuerant in sceleribus contra conscientiam. Rursus, Quod præsidium maius est, quam semper posse ad Deum confugere, scire te semper dextra Dei protegi, & te castorum Angelorum excubijs circumdatum esse? iuxta dictum: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Et quidem in coniugio pio, quod vere est Ecclesia **D**EI, fortior est inuocatio coniugum. Crescunt enim dolores, intentio, fides, cum coniunx coniugis dolorem, intentionem & fidem intueatur. **H**æc sæpe cogitanda sunt, vt cura tuendæ castitatis confirmetur. **V**iuant igitur in legitimo & casto coniugio omnes, qui non sunt idonei ad cœlibatum, & mandatum Dei immutabile anteponan legibus Pontificijs & votis, iuxta dictum: Oportet Deo magis obedire quam hominibus. **C**um autem tota doctrina de coniugio in Ecclesijs nostris recte proponatur, iuxta doctrinam à filio Dei & Apostolis traditam, læti Deo gratias agamus, quod eius doctrinæ deprauatio semper testatur, eum cœtum qui corruptelam profretur & defendit, non esse Ecclesiam Dei, sicut Ethnici & multi Heretici, qui corruptelas professi sunt, non fuerunt membra Ecclesiæ Dei. **S**ciamus etiam nos iustissimam causam hanc quoque seiunctionis à Pontificijs habere, quia nemo debet prohibe-

re coniugium ijs, qui non sunt idonei ad cœlibatum. Nemo etiam debet socius esse eius prohibitionis, & quidem societas prohibitionis, cum per sese est peccatum, tum vero etiam est societas parricidiorum, quibus illa prohibitio defenditur. Sunt autem hæc proprijsimè Diabolorum furæ, impulsiones ad idola, ad mendacia, ad confusiones libidinum, & ad iniusta homicidia. Hæc concurrunt omnia in defensione Pontificij cœlibatus, quæ verè est societas cum Diabolo. Quare Deo gratias agant, qui ab ea societate alieni sunt, nec frangamur animis cum dicimur autores schismatis, sicut Esaias nos confortatur, Nolite timere probra hominum. Item: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Etiam Ethnicus Poëta Euripides in Heraclidis inquit: *ὃ θεὸς τὸ δὲ ἀπὸ τῶν θεῶν, ὅτι μὴ φέρονται, ἐγγύς μανθῶν ἑλθόντες.* Non igitur prohibeantur hi veri cultus, quos Deus seuerissime præcipit. Legitimum coniugium, vera Dei inuocatio, & exercitia timoris Dei, fidei, inuocationis, dilectionis plurima in cōiugio, sicut Paulus inquit: Saluatur mulier per generationem filiorum, si manserit in fide, dilectione, castitate & modestia, quibus verbis omnes virtutes sanctæ matris complexus est.

RELIQVÆ SVNT INTERROGATIONES DE STATVIS ET OSSIBVS SANCTORVM,
& de consecratione Salis & alijs. De quibus breuis sit responsio.

OMNIA hæc impia sunt, & cultus idolorum, alloqui ipsas statuas aut ossa, aut fingere Deum aut sanctos magis in vno loco seu ad hanc statuam alligatos esse, quam ad alia loca: Nihil differunt inuocationes, quæ fiunt ad Mariam Aquensem, seu Ratisbonensem ab inuocationibus Ethnicis, quæ fiebant ad Dianam Ephesiam, aut ad Iunonem Plataensem, aut ad alias statuas. Quod vero miracula narrantur, sciendū est, etiamsi qua miracula facta sunt, esse præstigias Diabolorum, quia nullum miraculum recipiendum est contra hanc æternam legem, Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruias. Deus vult esse efficax cum Sacramentis, quæ ipse instituit, & eo modo ibi est efficax, quem instituit non aliter. Vt non fingendum est, Baptismo ablui lepram, non fingendum est, per cœnam Domini dari felicem negotiationem, sed Deus eas res dat, quas promittit de vsu, quem instituit. Ceterum exceptis Sacramentis vt instituta sunt, alligare Deum ad vllam rem, quod sit ibi magis efficax quam alibi, est fabricare idolum, & pugnat hæc imaginatio cum his dictis, Esa. 66. Cœlum sedes mea, & pugnat hæc imaginatio cum his dictis, Esa. 66. Cœlum sedes mea, terra scabellum pedum meorum, id est, Deus vbique adest. Quæ est ista domus quam edificatis? Ad quem respiciam, nisi ad contrarium spiritu, & tementem sermones meos? Id est, Quocumque

K k 2 loco